

BAJAI HONPOLGÁR

Várostarténeti és Környezetvédő lap

1997. április

VIII. évfolyam 4. (78.) szám

Ára: 50 Ft

A Dunavízlgyi Főcsatorna építése 1926.

**ÁPRILIS 22.
A FÖLD NAPJA**

BAJÁRÓL INDULTAK

— DR. CSEH IMRE —

Baján született 1943-ban. A III. Béla Gimnáziumban érettségizett 1961-ben, s utána a szegedi, később a pécsi orvostudományi egyetemen tanult. Friss diplomaként 1967-ben a POTE Szülészeti és Nőgyógyászati Klinikáján lett gyakornok, majd tanársegéd. 1977 óta munkahelye az Orvostovábbképző Intézet, ma Haynal Imre Egészségtudományi Egyetem Szülészeti és Nőgyógyászati Klinikája. Az orvostudományok doktora akadémiai tudományos fokozatot 1992-ben nyerte el. 1994-ben egyetemi tanári kinevezést kapott. Fő tevékenységi területe a nőgyógyászati daganatokkal kapcsolatos kutatások és terápia, valamint a születés körül halálozások csökkentésére irányuló vizsgálatok.

Cseh professzor úr az édesanyja látogatására érkezett Bajára, de egyúttal meghevívásom is eleget tett, s így adódott a lehetőség, hogy munkájáról, emlékeiről faggassam.

- A maocsán élő közhiedelem szerint a rábetegek valamiféle hisztériahatáron sorscsapás, amely egyszer csak jön, és kimenetelre elkerülhetetlenül végzetes. Együk könyveinek visszat az az címe, hogy "A női daganatok megelőzhetők". Hogyan kell ezt érteniük?

Mindenekelőtt azt jegyezzem meg, hogy a rosszindulatú női daganatok a közhiedelemmel ellentétben nem halálos kimenetelű betegségek. Ami pedig a kérdést illeti, ahhoz azt kell tudni, hogy sok rosszindulatú daganat igen hosszú idő alatt, éveken át fejlődik ki. Egy részük esetében az ép szövetek előbb egy átalakuláson mennek keresztül, s e köros változások hoznak létre az úgynevezett rákmegelőző állapotot, amelyből esetleg újabb évek alatt fejlődik ki valódi rák. Míg a rosszindulatú daganatok konkrét kivételtől okáról inkább csak feltételezéseink vannak, az a folyamat bizonyított. A megelőzések és azon belül is a méhnyak daganatai ebbe a körbe tartoznak. Rákmegelőző állapotuk időbeni felismerésére relatíve olcsó, könnyen hozzáférhető, könnyen kivitelezhető

és megbízható diagnosztikus, illetve számos módszerrel állnak rendelkezésre. Ha tehát egy nő, aki tünet- és panaszmentes, rendszeresen elmegy olyan vizsgálatra, amelynek részét képezik ezek a szűrő jellegű vizsgálatok, akkor időben, rákmegelőző állapotban kizárható és szisztematikusan gyógyítható.

- Tegyük hozzá, hogy az neked is közzétehető, hiszen jelentős szerepet volt mind a rákszűrés legújabb módszertanának, mind a rákmegelőző állapotok terápiajának kidolgozásában. De most hadd kérdezzek az úrról, amely időt vesztet. Hogyan él benned a bajai gyerekkor?

Életem első tizennyolc évét itt töltöttem. Itt voltam kislányok, kislakolás, itt jártam középiskolába. Egy sor meghatározó élményt örökölök ebből az időből. Szépet is, keserveset is. Ez utóbbira példa az az 1956-os napfényes novemberi reggel, amikor ébredés után az ablakon kitekintve (a mai Szentháromság téren laktunk) szorjót tanokot pillantottunk meg, amelyek ágyúcsőveiket befelé irányítva a főtérre toroklól utcákban álltak. Az emberek, látszólag mit sem törődve velük, jöttek-mentek, korszáltak. Egyszer csak hangosbomdónó elhangzott a felhívás, hogy öt percen belül mindenki hagyja el a teret. De nem télt el az öt perc, amikor puskalövések dörögtek, s az emberek rémtünten menekültek kezdtek. Emlékszem, többen a Sugóvica feloldi oldal sővényén dobták át magukat. Nyolcadikos kisláki voltam akkor, de ezek a képek máig elevenen megmaradtak bennem. Akkoriban úgy híresztelték, hogy csak a levegőbe lövtek, de az igazság az, hogy aznap este ré lett sérülésektől elhaltak kerültek a hullaházba.

- Magam is Baján életem át a forradalom és az utána következő magyarországi napjait, de erről az epizódról nincs emlékem. Vajon a sok-sok helyenbent eltemetendő emlékszámlaközből összeállt egyszer egy hiteles krónika? Néha hittel-halad bennem.

De hadd folytassam tovább a kérdezősködést. Úgye eredetét tekintve a családod nem bajai?

Édesapám erdélyi, háromszéki székely származású, s erre rendkívül büszke volt. Trianon után román iskolában érettségizett, s mivel ott semmi reménye nem volt a továbbtanulásra, néhány társával együtt átszökött a határon. A pécsi egyetemen, ha tehetésének bizonyultak, létez volt fogadni az így átkerült diákokat, sőt ösztöndíjban is részesítette őket. Édesapám így módon - és közben természetesen még munkát is vállalt - véghezvitte el tanulmányait az orvosi fakultáson. Elsősorban az elméleti tárgyak érdekelték, főleg a patológia, s így történt, hogy amikor végzett, bekerült az egyetem körbonotani intézetébe. Nyolcötve öt-tani munkatapasztalattal Makón vilálat főorvos állás, és édesanyámmal, nővéremmel együtt onnan került Bajára 1941-ben. A családból tehát egyedül én születtem Baján.

- Ha kislakolás korodra gondolsz, kik jának elsőként eszedbe?

Az elemi iskolai tanfőtém közül Hoffmann Ilonka néniére és Kacsák Margit néniére emlékszem vissza szeretettel, felső tagozatos tanáraink közül pedig Albert Sándorné volt számomra a legkedvesebb.

- A gimnáziumról milyen emlékeid vannak?

Jók. Humán osztályba jártam. Úgy tudom, oda tudatosan a legjobbakat vlogatták össze. A tanárok, különösen az első osztályban, nagyon szigorúan fogtak bennünket. Annýira, hogy év végén az egész évfolyamon (három párhuzamos osztály volt) mindössze egy tanuló lett kicúfó. Hadd említsem meg szerénytelenül, hogy az egy én voltam! Elmondhatom, hogy évfolyam az iskolát, és a legnagyobb szeretettel emlékszem vissza tanárainkra, közülük is elsősorban Keszthelyi Gyurkóra. Kitűnő pedagógiai módszereket alkalmazott az irodalomtanításban. Sose a tankönyvet kérte, sose a szabályt, hanem arra törekedett, hogy a diákok látásmódját fejlessze. Arra volt kíváncsi, mit tud a diák, s amit tud, azt hogyan tudja elmondani a többieknek. Feleléskor az első kérdése általában így szólt: "Mit olvasott?" És mindenebellelt arról beszélgette a felelőt. Én kiskoromtól fogva nagyon szerettem

Folyt. a köv. old.

olvasni, rengeteget olvastam, és már elég korán komolyabb írodalmat is. Azt hiszem, ezzel sikerült elnyernem a tanár új sámpatiáját már az első év elején. Az történt, hogy az első órák egyikén kihívtott felelni, s ahogyan szokta, megkérdezte, mit olvastam legutóbb, én pedig mondtam, hogy Tolstojtól a Háború és a békét. Ez a korosztályomban nem volt éppen mindennapos dolog. Kezdhelyi tanár úr ekkor a következő kérdést tette fel az osztálynak: "Hányfajta ember van?" A gyerekek próbálkoztak a válasszal, ki ezt mondta, ki azt. Végül a maga jellegzetes stílusában, amit annyira szerettem, ő adta meg a választ: "Kétfajta ember van, kérem. Aki olvasta a Háború és a békét, és aki nem."

Gergely Ferenc elsőben tanított minket. Őt is nagyon kedveltem. Mind szemléletben, mind történelemismeretben nagyon sokat tanultam tőle. Matematikatanárunkról, Váry Béláról és másokról is beszélnem kellene, de inkább röviden csak annyit mondom, hogy gimnáziumi tanáraink fejelemet és precizitást kívántak meg tőlünk, és ez a későbbiekben előnyünkre vált.

Édesapád hosszú időn keresztül a bajai kórház tudós, vagy tekintélyű igazgató főorvosa volt. Pályorvadászatod családi hátterét akár adomák is vehetnénk. Mégis megkérdezem, miért éppen az orvosi pályát választottad.

Azt hiszem, ebben valóban nagy szerepe van a családnak. Édesapám kórházonok volt. Nagyon szerette ezt a szakmát, hivatásnak tekintette, és a családban olyan felfogás uralkodott az orvosi hivatásról, amely ma már sajnos elveszett. Én ebben nőtem fel, s tudat alatt valószínűleg már egészen kiskoromban erre kényszerít, amint az egy másodikos elemista koromban készített rajzom is bizonyította, de tudatos szándéklétem első gimnáziumi koromban fogalmaztam meg.

A szeptől egyetemen kezdted, de a második év után Pécsre folytattad tanulmányaidat. Miért történt a váltás?
Égyebek mellett ebben annak is volt némi szerepe, hogy akkor még édesapám példája nyomán patológiát akartam lenni, és a pécsi egyetemen oktató Romhányi professzor, aki a szakmának egyik legnagyobb alakja volt. A negyedik évben azonban, amikor Lajos professzornál szülészett, nőgyógyászatot kezdtem hallgatni, majd amikor részt vettem az azokat követő szülészeti gyakorlatokon, az orvosi pályát illető elképzeléseim megváltoztak. Úgy találtam, hogy mégiscsak a klini-

kum az igazi, és azon belül is ez a pálya. Az egyetem elvégzése után sikerült Lajos professzor klinikájára bejutnom gyakorlatnoknak, majd szakvizsgáztam, tanársegéd lettem, és rendkívül hamar, hétéves orvosként osztályvezető tanársegéd voltam, ami azora a klinikán óriási pozíciónak számított. A gyógyítás mellett részt vettem a medicus oktatásában, és bekapcsolódtam a klinikán folyó tudományos kutatómunkába.

Milyen témával foglalkoztál?
A lepényműködéssel kapcsolatban végeztem vizsgálatokat, és ugyanakkor már a nőgyógyászati onkológia iránt is érdeklődni kezdtem. Mivel mindkét területen elengedhetetlenül bizonyos morfológiai, tehát anatómiai, szövettani ismeretek, egy évig a kórházon belüli intézetben, Romhányi professzor laboratóriumában dolgoztam. Az ott tanultaknak nagy hasznát vettem kutatásaimban, amelyek kandidátusi disszertációm megírásához vezettek (A lepényműködés megtehetősege klinikai és morfológiai módszerekkel, 1982.), és megfeszítette a kutatói tevékenységemre voltak onkológiai kutatásaimban is, hiszen a ráknegelőző állapotoknak vannak bizonyos sejttani, szövettani ismertetőjelei.

1977-ben Budapesten, az Országos Orvostovábbképző Intézetben vállaltál állást. Hogyan került erre sor?
Gáti István professzor, a szülészeti-nőgyógyászati osztály vezetője hívott meg. Ő nem sokkal korábban szintén Pécsről került oda.

Munkaviszonyod azóta változatlan, nem úgy munkahelyed neve.
Valóban. Az Orvostovábbképző Intézet neve később Orvostovábbképző Egyetem lett, 1992-ben pedig Haynal Imre Egészségtudományi Egyetem, de feladatukra ma is, ami eredetileg, tehát az orvosképzés oszlopszerveként posztgraduális képzést végez, azaz szakvizsgáztat, vezetőképzés tanfolyamokat és úgynevezett szinten tartó továbbképzéseket tart, emellett pedig ritka betegségek kezelését végzi, többek közt azért is, hogy a legújabb műtéti technikákat, diagnosztikus lehetőségeket a továbbképzéseken bemutatassa. Így például csak a mi klinikánk foglalkozik néhány speciális nőgyógyászati daganat fajta kezelésével, vagy például az epelepisziás nők terhessegeivel, és a mi speciális feladatunk a nőgyógyászati rákcsúszás műszertana, szervezése, kivitelezése is.

Rövid szakmai önéletrajzodból tudom, hogy 1981-82-ben Humboldt-ösztöndíjús voltál.

A kandidátusi témámmal pályáztam, és meglegitimésem sikerült elnyernem az egy évre szóló ösztöndíjat. Heidelberg a kontinentális Oxford. Híres egyetemének akkor talán legfrissebb egysége éppen a szülészeti-nőgyógyászati klinika volt. Abban az időben történt ugyanis egy ugrásszerű javulás a méhen belüli magzati állapotának megítélésében. Az erre a célra kifejlesztett új műszerrel, a kardiotokográfiával figyelni lehetett a magzat szív-működését, ebből következtetni lehetett arra, hogy milyen az oxigénellátottsága, továbbá arra, hogy milyen a lepénynek, vagyis a magzati légző-, tápláló és kiválasztó szervének a működése. Ezt a módszert a klinika akkori igazgatója, Kubli professzor honosította meg Európában. Amikor odakerültem, ez rendkívül fiatal eljárás volt még, mint ahogyan az ultrahang diagnosztikának a méhen belüli magzati állapot diagnosztikájába való bevezetése is.

Ez a két új eljárás hatalmas lehetőségeket nyitott meg a kutatás számára. Ebből a munkából kapcsolódottam be, és morfológiai alapismereteim felhasználásával, valamint az intézet munkatársainak, technikai felszereltségének és Kubli professzor személyes támogatásának segítségével igen jó eredményeket sikerült elérnem.

Egy év leforgása alatt mintegy tizenöt publikációm jelent meg nemzetközi lapokban, köztük olyan is, amely a maga idejében első közlés volt a világon. Ezek a kutatási eredmények képezték az 1990-re elkészült és 1992-ben megvédett akadémiai doktori disszertációm alapját. Mellettük azokat a kutatási tapasztalatokat használtam fel, amelyeket 1985-től már itt is, epelepisziás nők terhessegeinek vizsgálata során szereztem. Ez utóbbi témán Halász Péter professzor, az epelepisziás legkiválóbb magyar szakértője hívta fel a figyelmem. Az epelepisziás nőbetegek terhessegeinek kilátásai korábban igen rosszak voltak. Elégedetlen mondanám, hogy amióta klinikánkon foglalkozunk az összes hazai esettel, a helyzet folyamatosan javult, és mára elérjük, hogy egy epelepisziás nő ugyanolyan eséllyel vállalhat terhességet Magyarországon, mint bárki más.

Beszégetésünk elején már szóba hoztam a nőgyógyászati onkológiai kapcsolatos tevékenységedet. Mondanál erről még valamit?
Nem szeretnék részletekbe bocsátkozni, ezért csak egy dolgot említek. A

megfelelően alkalmazott módszerek háló, a ráksűrűs eredménye igen gyakran rákmegelőző állapotok felderítése. Rendkívül fontos feladat ezek megfelelő kezelése. Külföldi példák és saját tapasztalatok alapján a gyógyítás hazai elveit a mi klinikánk dolgozta ki. A méhnyak rákmegelőző állapotai általában fiatal nőkön jelentkeznek, olyanokon, akik még szülni akarnak, tehát itt sokszor egyénre szabott terápiát eljárássokat kell alkalmazni, és olyan konzervatíván kell eljárni, amennyire csak lehetséges. Azt a beavatkozási fokot kell megtalálni, amely a beteg egészsége szempontjából megnyugtató, biztos, ugyanakkor nem befolyásolja a reprodukciós képességet, azaz lehetővé teszi hogy a gyógyult beteg később terhességet vállalhasson, a terhességet kihordhassa, és egészséges magzatot szüljön.

- Egy tartós külföldi tanulmányutadról már beszéltél. Merre jártál még?

Heidelbergben kívül, ahol 1987-ben még egyszer eltöltöttem néhány hónapot, rövidebb-hosszabb ideig sokfelé megfordultam.

Azt lehet mondani, kongresszusok és más szakmai összejövetelek kapcsán a fél világot bejártam. Japánban egy ideig vendégprofesszor is voltam.

- A gyógyításon és a kutatáson, a szorosán vett egyetemi tanári munkádon kívül milyen egyéb feladataid vannak? Nemrég helyet kaptam az egyetem vezetésében, dékánhelyettes lettem. Korábban egy elkülönülten keresztül, négy évig a Magyar Néorvos Társaság főtisztára voltam, ma is részt veszek a Társaság sajtófelügyelőtanácsában, a Magyar Néorvosok Lapjának szerkesztésében. Ezenkívül tagja vagyok az MTA Onkológiai Bizottságának.

- Elégedett vagy a pályádval? Sikereselek tartod magad?

Nehéz erre röviden válaszolni. Bár az is igaz, hogy amit nem lehet három

szóban elmondani, azt talán nem is érdemes. Az én életemre vonatkozóan ez a három szó talán az alázatosság, a tudomány szerete és a barátság lehetne. Szerényen, alázatosan és tölem telhető igényeiddel próbálkoztam a tudomány területén, s ezáltal sokfelé eljutottam, sok fontos emberrel kapcsolatba kerültem, de az igaz sikernek azt tartom, hogy van néhány barátom, családom és büszke lehetek a fiaimra. Annak megítélése, hogy tudományos munkám eredményes-e, nem az én feladatom.

- Szerényen elhárítod az ünneprésztést, de én azt hiszem, az a hősel kétszáz tudományos kötetem, amit eddig publikáltál, arról tanúskodik, hogy mindeket szaktanterületen rendkívül eredményesen munkálkodsz. Ehhez szóbeli gratulációk, és további jó munkát kívánok.

EGY KÉP, EGY TÖRTÉNET

Klossy Irén grafikusművész a bajai Tanítóképző Főiskola docense. "Megpróbálok úgy rajzolni, ahogy másutt még nem láttam. Hogy ne hasonlítsak senkire. Amikor kitalálok valamit, és ezt később mások munkáiban is felfedezem, az nagyon jó érzés, erre büszke vagyok. Nem azt érzem ilyenkor, hogy másolnak, hanem azt, hogy mások is keresik a megoldást, csak én előbb leltem rá. De a lényeges mégis inkább az, hogy közkinccsé, az egyetemes tudat részévé váljék mindez. Az a feladatom ezen a Földön, hogy olyan jeleket hagyjak, ami jellemző rám, de másoknak is így mond valamit." - valja önmagáról.

Születése óta Baján él, itt teljesedett ki művéssé pályája, ami öt az egyre elvontabb ábrázolás felé vitte. "Ehhez a kifejezési módhoz formai úton jutottam. Először még megvoltak a foltok, a körvonalak nikotinsálmán, de aztán egyre inkább az izgatott, hogy milyen a felület, és ekkor egy fantasztikus vo-

nalhálót, vonalrendszeret fedeztem fel. A kavicsokkal kezdődött, úgy jó 10 ével ezelőtt... A kövek, a növények érdekelnek. A táj is, a konstrukciója, és az, hogy est milyen vonalhálóra töltöm ki".

A hazai grafikai kiállítások rendszeres résztvevője. Az itt látható "Egy növény átváltozásai" című fametszetével tavaly Miskolcon szerepelt, a XVIII. Országos Grafikai Biennálén.

"A linóleum nem érdekelt, mert az egy mesterséges anyag. Ezzel szemben egy falap, az maga a varázslat, elbűvöl, ha követem éreztet, a vékony vonalak természetes irányát. Először itt is ezt mentszettem meg, és így elkészült a kép

alapja. Ezután egy vonalháló szerkezetet vittem fel a lapra. Érdekelnek az egyenes vonalak is, mert nélikölök - csak görbe vagy íves vonalak alkalmazásával - nincs harmónia. Az ábrázolt növény - egy száraz sás - szerkezete is pontosan olyan volt, mint a táj. Nézegettem a különböző részeit, majd mintegy felszabadulva a növény, átforgattam, átváltoztattam minden részét. A vizsgálódás időbeliségét próbáltam így visszaadni a kép öntörvényű rendjével. A téma feldolgozási módját ezen a képen tulajdonképpen egy kockás nő mellégy mintázta szalagta. Észrevettem, hogy a különböző foltok milyen érdekes rendszerbe kerülnének elhe-

lyezkedésük függvényében. De így vagyok a kezembe kerülő vagy a környezetemben lévő más tárgyakkal is: szinte már csak vonalrendszerükben tudom szemlélni, érzékelni és értelmezni azokat, és mindig óriási a készlet, hogy meg is tapogassam a felületüket. Egy-egy természetben megfigyelt vonal évmilliók történetét felfedezni, a létezésének rejtelmeit sűrített időben újraélni - ez számomra az igazán kihívás.

Munkáim túlnyomórészt többsége tollrajz. Amikor ebben a műfajban "elfáradok", akkor váltanom kell. A fumatészs mindenben pont a fordítottja az előbbi technikának. Fordított gondolkodást igényel: nem az hozom létre, amin dolgozom, mert az éppen kimarad a képből. Nehéz, de nagyon szép munka.

Van egy másik énem is: az oktató. Elgondolkodtam már azon is, hogy mi okoz örömet, boldogságot ebben a témakörben. Az-e, hogy még öt helyben feltérlelnek képeim a falra? Vagy az, hogy jobb vagyok, mint a mások? Rájöttem, hogy nem. Aminek igazán örülök, az az, ha a hallgatóim felfedeznek. Nekik nem szoktam beszélni a képeimről, talán nem is tudják, hogy alkotóművész vagyok. Az évközi szünetek vagy a nyári szünidő után visszatérve a képzőbe, szokták csillogó szemmel újságolni, hogy láttuk a tanárnő képeit az ország legkülönbözőbb helyein. Ez egy fantasztikus érzés, mert egészen más szemmel néznek ekkor rám. Mint ha némi büszkeség töltene el őket."

Schmidt Antal

NAGY ISTVÁN ÉS RUDNAY GYULA MŰVÉSZETE

RUDNAY-KONFERENCIA IDŐPONTJA: 1997. MÁJUS 16. 10 ÓRA

HELYE: BAJA, POLGÁRMESTERI HIVATAL, KÖZGYŰLÉSI TEREM

AZ IDŐSZAKI KIÁLLÍTÁS MEGNYITÓJA: 1997. MÁJUS 16. 15 ÓRA

HELYE: BAJA, NAGY ISTVÁN KÉPTÁR, ARANY J. U. 1.

Rudnay Gyula művészete napjainkra egyre inkább kuriózummá válik, egyre inkább csak mint jelenség, a két világháború közötti torsi világ jellemző rekvizituma él tovább.

Halálának 40. évfordulóján, 1997-ben ezért is időszerű művészetét végre az öt megillető művészettörténeti helyre emelni.

Rudnay művészete a kortárs Magyarországon lényegében oszlatlan sikerket örvendhetet. Képeinek édes-bús hangulata, amelyet egyszerre "hitelesített" Munkácsy és az alföldi festészet tartalmi és stílusbeli realizmusa, valamint a magyar történelemnek Trianon utáni szinte mindenki számára egyé-

telmű tragikumai ritka és szokatlan vonzerőt biztosított művésze számára. Kétségtelen, hogy e vonzerőt nagyon fokozta Rudnay személyes varázsa is.

1922-től mint a Képzőművészeti Főiskola tanára, majd 1947-től a bajai művésztelep alapítója évtizedeken át festőtánc, szobrászok volt a nevelője, akik - bármerre is vezetett az útjuk - oszok tisztelettel és szeretettel tudtak és tudnak emlékezni erre az őszinte és egyenes emberre.

Rudnay világa egy eleddig még tökéletesen fel nem tárt, s ezért valódi történeti helyére be nem illesztett, ismeretlen világ. Kora ifjúságától a művészeti nemzeti jellegének kérdése foglalkoztatta, az a valami, amit ő "magyar jelkiségek"-nek nevezett. Ebből a világból leghatározottabban Bartók és Kodály merítették a magyar népdalt: mindennapi jelenségeinek megfigyelése alapján.

Rudnay szerint minden művész: érték alapja egyedül csak a nemzeti tradíció lehet, s ezért ennek feltárásában és kibontásában látta a festészet célját is. Ezt a tradíciót számára a gyermekkorában megismert elszegényedett kis-

nemesi környezetet gondolkodása határozta meg, az a romantikus történelem- és társadalomszemlélet, amely sorstragédiának érezte a magyarság régi nagyságának elmúlását. Rákközi és a negyvennyolcas szabadságharc elbukását. Önletrajzában 1943-ban írta a következőket: "A történelmünk sok sötét katasztrófiát tette oly sötétté a magyar népot is, a pikúránaknak is ilyenek kell lenni. Ez a felismerés döntött bennem. S jöttek a sötét képek, vakító fényfelvillanásokkal, arisztokratikus vörösekkel, kékekkel, barnákkal és barnássárgákkal, zöldekkel."

Rudnayt a magyar kultúra keletkezése foglalkoztatta: az ősiség művészszelleme-e vagy az európai kultúrkörösség lehet-e művészetünk nemzeti alapja? Nem az élméltetleg lefejtettett iránnyelvből indult ki, hanem egy feltételezett mélybesültyedt "keleti lelkelet"-nek igényezett utat nyitni (ezt igénykezett feltutalni), új kifejezési formát próbált teremteni. Ezt az őskultúrát, pogányvilág telvényt kutatta, s belőle teremtette az ő "fömlvilágát": egy nép betemetett s már szinte fömlnek tetsző világát.

Olyan művészetet akart teremteni, amely legelőször és lényegében magyar. S minthogy e "magyar" jellegnek igazán régi hagyományai nem voltak (hiszen Munkácsy realizmusa ugyan példaként szolgált számára, de mindez akkor még jelen idő volt), egyfajta szándékoltan régies, patinás ábrázolás- és festésmódot keresett magának. A hangsúly a keresésben van. Mert s Rudnay kiállítási kapesón arra is fel szeretnénk hívni a figyelmet, hogy az az útkereső magatartása, mely festéztörténetünk egészében kimutatható. Rudnayra is jellemző volt. Hiszen ami festészetünket egész történetében és minden jelentékeny alakjában jellemzi, az az, hogy a kezdetektől szinte a mai napig minden generáció azt hiszi, hogy ő az, akinek a hagyományt meg kell teremtenie és a történetet végre meg kell alapítania, hogy valamilyen folytonossággal rendelkezessünk. A magyar festészet a XVIII. század óta nem egyéb, mint ilyen alapítók története nemzedékről nemzedékre.

Rudnay esetében a hagyományteremtésre történő kísérlet a század elején kuriózummot jelentett, hiszen az archaikus ábrázolási mód és a magyar téma-választás például a külföldi kritika számára egy valóban ősi, számunkra ismeretlen hagyományokból táplálkozó

világ művészi megvalósulását jelentette.

Az időszaki kiállítás másik feladata tehát az, hogy Rudnay gazdag és magas színvonalon álló művészetében az értékelést ebből a perspektívából is elvégezzék.

Fülöp Lajos 1918-ban a "tegnap" művészeként emlegette Rudnayt. Bár Fülöpnek az adott összefüggésben feltételként igaz volt, Rudnay és művészete azonban mégsem úgy volt a "tegnap"-é, mint a kortárs műcsarnoki festészet. Igaz, az a "hagyomány", amit képei kívül formájával, stílusával idézett, valójában nem létezett. A nosztalgia viszont, ami e nem létező "hagyományt" benne élesztette, egyik jellemzője volt korának és az öt körülvevő társadalomnak.

Rudnay tévedése nem az volt, hogy ábrázolta ezt a nosztalgiait, hanem hogy maga is összetévesztette a realitással, azt gondolta, neki magának kell tradíciót teremtenie, új értékrendszert bevezetnie. És ez a tévedése igen sokba került. Neki is meg kellett fizetnie érte, ahogyan például Gulácsynak vagy Csontvárynak is. De nemcsak neki volt ez drága, hanem képzőművészeti kultúrának egészének is, mert művészetét a hivatalos politika évtizedekig eszközként, torlószként használta az igazi progresszióval szemben. Összességében azonban Rudnay "tévedése" korántsem lehet magyarázat mellőzöttségére, ezért úgy látjuk, hogy 1997-ben, halálának 40. évfordulóján egy időszaki kiállítás és egy hozzá kapcsolódó Rudnay-konferencia rendezése végre kötelességünk Rudnay Gyulát az öt megillető művészettörténeti helyre emelni.

A kiállítandó alkotások világotátszor nem a teljes Rudnay életmű bemutatására törekedünk. A bemutatás, az értékelés természetesen nem vonatkozik a teljes festői oeuvre-re.

Festészetének jellegzetességeire, a hagyományteremtésre tett kísérletre és egyfajta művészeti szintézisre szeretnénk felhívni a látogatók figyelmét:

- Rudnay a "magyarországi művészet" hagyományával (helyett) a "magyar művész" tradícióját szerette volna megteremteni. Amíg sokan a nyugat-európai művészeti törekvésekkel a fejlődéstörténet nem magyar süllyedő állották a magyar művészetet, addig Rudnay a népi kultúra mélyére, ősi gyökereire mutatott. Ezzel új álláspontra helyezte magát.

- A magyar kultúra kettősségét egyfajta szintézisben látta: egyrészt az ősl-

ség művészszelleme, másrészt az európai kultúrközösség lehet festészetünk nemzeti alapja.

A kiállítás témaválasztásának nemcsak Rudnay Gyula halálának 40. évfordulója, hanem Nagy István halálának 60. éve is aktualitást ad. Rudnay és Nagy István művészte közös gyökérre, hasonló irányú, de más egyéniségű. A piketűrjukban meggyilvánuló azonban lényegiségre, benne a sajátos magyar nemzet- és társadalom-életvitani összetevők funkciójára szeretnénk felhívni a figyelmet.

"Nagy István nem úgy látta a népet, ahogy es élet napos oldalán lévőik fényét elkápráztatott szemek látták. Állított Dési-Huber István. A társadalom föld alatti tájait kereste fel, s a mélyből, sötétből, a földet táró nép portól, mosoktól, kintől eltorzult arait hozta fel..."

Érthető, hogy ez a látvány nem volt kellemes a napos oldalon élők szemé-

nek; ezért e döbbenet, a visszatérés, majd az elzárkózó közöny." A közöny, a mellőzöttséggel tehát Nagy István művészete is találkozott.

Ezt a furcsa közöny próbáljuk feloldani alkotásuk bemutatásával, s egyben szeretnénk rámutatni Általuk a század eleji európai horderejű stílustörekvésekből kiemelkedő, eredeti, sajátosan magyar stílusjelenségre. A magyar piketűrnek két olyan jelentős alkotójára, akik a maguk nemében egyszeri és egyedülálló értéket képviseltek és képviselnek ma is.

Miután a legzárultságesebb individualizmus korát éljük, a lehető legkülönbözőbb arculatú törekvésekkel állunk szemben. Mi sem volna érdekeltebb tehát, mint az egyéniségre való osztódás legfinomabb változatát nyomom követni - 1997-ben éppen Rudnay Gyula és Nagy István művészetének bemutatásával.

Kovács Zita

OLVASÓINK ÍRJÁK

Minden hónapban nagy érdeklődéssel várom kedves lapjait.

Iyenkor megismogát egy kis sugovici szellő, s felidézni gyermek- és ifjúkorom emlékeit.

I. Pálhótósnaknkat eleget téve 1996. november 12-én Késspénásutalási megbízás c. befizetési nyomtatványukon befizettem 1000.- Ft, azaz egyszeri Ft-ot. Később megkellődni számukban díj-köszönetet bérnüket az előfizetési díj összegéről. Így fordult elő, hogy 200.- Ft-tal kevesebb díjat fizettem be. Tekintettel arra, hogy a megkellődni számok szállítási díja postabélyeggel van leróva, így a hátralékomat én is a mellékelt 200.- Ft postabélyeggel egyenltem ki. Az előfizetési hálálati köszönetöm.

II. A f. évi januári számuk feledhetetlen örömet okozott részemre. "A MAGYAR ISKOLAALAPÍTÁS MILLENIUMA" c. cikkükben olvastam a mártonszállási tanyai iskola Klebelsberg (nem Kleberberg) programban történeti építéséről. 45 éves pedagógus működésemet ebben az iskolában kezdtem meg. 1931. szeptember 1-jén Kovács Gyula tanító mellett mint "házigazda-helyettes" tanító (Loógo Pál piébános mint iskoláséval élők ezzel a jelzővel minősített szolgálati igazolásomban). Kovács Úr tanító

még a levegőtlen, alacsony helyiségben tanított, a padokat pedig a földbe vert akácakácokra helyezett deszkák pótolták. Ruszti-Rusztok Károly és Ortyay tanyahelyvelők Kovács tanító tanulójának füzeteit becsatolt a városba, s megfogadták: a tanyai tanító I. osztályos tanulói gyabaklatlan padokon szobában írnak, mint a városi gyerekek. A saép, egészséges iskola mellett állt Mártonszállás "öröje": a harangláb. Itt mindennap harangozták a diét. Kovács Úr, példásan dolgozó pedagógus volt. Már abban az időben hospitáltunk egy-más óráin, s utána megbeszétünk észrevételeinket, így fejlesztve pedagógiát ismeretünket. Akhóri tanítványaim 1919-ben, 20-ban születtek, s ma már 76 évesek. (Néhány tanítványom: Mayer, Bárdos, Dudás, Szabadi Rebeka)

Mártonszálláson 1936. március 12-ig dolgoztam, ekkor a BAZ megyei Nagyvács tiszta szlovák községbe kaptam beosztást. Gyakran hangoztaták: "M. magyarok vagyunk, csak tőled beszélni." Vándoriparok voltak. Nagyhata után Kiskunoroszsmára kerültem, majd a bácskai Temernébe, míg nem 1944-ben kénytelenek voltak elmenekülni. Újra Kiskunoroszsmára

asztottak be, ahol 4 kétség igazgatója lettem, majd behívtak Segédt ny. Tanácsoshoz, de tantárai szerettem volna, így elnyertem a Szegedi József Attila Tudományegyetem Sógóvári Gyakorlójának vezetőtanári, majd igazgató-helyettesi állását.

Itt dolgoztam 1976. január 31-ig, nyugdíjbevonulásomig.

Arany és gümánt oklevelem után 1996. október 18-án Szegeden megkaptam vasoklevelemet. Erről a Délmagyarországi napilap október 19-i száma és a Dél Apropó kései kiadványok október 28-i száma készült rólam fényképes interjú.

Síróes emléksükét kérem felesleges dícserelemért és levelem kritikák alult hálsó formájáért. Méltóságemre asszolgá-

jon, hogy 86. évebet taposom, s már elég hamar áfrárok.

Szeged, 1997. február 26.

Tiszteletteljes barátsággal:

Hudion András
vasdiplomás "fődol tárnár", a JATE Sógóvári Gyakorlójának ny. vezetőtanári, igazgatóhelyettese

Ul:
Mártonszállást Lakhadtnak is nevesít.
Húsvétes vezetőtanári működésom során több bajai V. éves tanárjelölttel foglalkostam, jelenleg csapám Michler Istvánra emlékszem, aki talán Alódogén a Diána Beműz. által vezetett Kérészet Szabhadópiszkolában tartott. Prodozesztó: Balog Tassi bárdotom volt.

Lapunk 1997/3. számában hetvenéves a bajai áramszolgáltatók című frás ismerteti városunk áramszolgáltatásának történetét s méltatja Horváth Iván igazgató munkásságát. Az alábbiakban Horváth Iván fának, Horváth Gyulának hozzájárulását közöljük.

Hölgyeim és Urain!
Köszönöm a DÉMÁSZ Rt. Bajai Üzemigazgatójának a szíves meghívását erre az összejövetelre, köszönöm Petri Pál bárdotom és volt iskolatársam ünnepi megemlékezését a bajai áramszolgáltatás hetvenéves évszfordulójáról, és hogy ebben édesapám munkásságát is méltatta: és végül köszönöm, hogy én is szót kaptam.

Előszöröm szívesem emlémléni, hogy én 6 és 23 éves korom között életem Baján, a gyerek, a serdülő és az ifjú személye láttam az akkori bajai életet, gyűjtöttem a bizonyításokat. Ez életem meghatározó sskokassa volt, akkor dőlt el, hogy mérnök lessek. Bár Budapestem születtem, Bajára úgy nézem, mint szülőföldösromra, lohápaiváda érsekméltom még mindig ide tartódom, pedig már 50 éve vagyok Budapest-Köbörcön lakozva.

Éngyűék meg, hogy felelevenésem egy-két emlékemet, amik az tártóloda táltás kapcsolódnak.

Megmaradt emlékezetemben, hogy édesapám egyszer elmegvárta a megmondást, aminek eredményeképpen a távvesztéket a gemeral erdőben a Bajai Bússák vezetőtanárától édesapam felőlét ki. Már akkor gondoltok arra, hogy Baja és Bússák között országút fog épülni, ami legutóbban a vasúti töltés föld oldalán, hogy emiatt ne helyem a távvesztéket majd áthelyesni, offiserül volt az az é-szaki oldalán vesztéi.

Negyven éveket már akkor engem a telefon, eszt jól emlékszem az üzeni telefonra, amely először Komlóti Ródgát a nagyfeszültségű vesztéket alatt, ugyancsak az oszlopsoron hívsztátt két szél vesztébeől állt. Bússák nélkül hiáláta é-

sz 58 km-es távolságot. Stárán keresztente egyvást a két veszté, hogy benne minél kisebb savará fessülésű átkapóllájon. Így is lehetett az 50 Hs félharmontikusait halktan hallani. A telefonkésállók specális biztonsági transzformátorokon keresztul csatlakoztak, nehogy a nagyfeszültségű veszté és a telefonmal esetleges zárlata a telefonalka veszélyvesztése. Induktóval, hosszú és rövid csengőesőbeől ésszádlitott hálókábeli hívdát egyvást az üzeni helyek. Üzemcsaccok alkalmával ez volt az egyetlen kommunikációs lehetőség.

Petri Pál bárdotom előadása felőlésre édesapám igényességét, amiről két részlet jut eszembe. Mi szolgálati lakásban lakunk, ingyen kapunk áramot, víz és kökessz. Ha nem ottunk el a kómpá, édesapám mégis ránt szól: "Mért é az kómpa, ha senki stícs az szabadban?" Dícsérer néhész volt töle kapni. Bárt is aúvid emlékesesebb maradt számomra az, hogy feleleveném az éretségi vesztán, amit ő is meghallgatótt, megdócsért. "Jól van, fiám!" csak ennyit mondott.

Legkedvesebb emlékeim közé tartoznak a bajai nyarok, a vés ést, a csokkól ósnóbrónhárdulások a Móric-szigemre és ez az elmaradhatatlan bajai hátpaprákés.

Legmaradandóbb emlékem pedig az, hogy láttam az akkori bajnok lakóparatámusát, amivel a város fellendítésén vállazoer dolgoztak. Ezt tartom ma is érdekes örökségnek, ez a példát tartom érdemesebb kétsérs. Kétsérom a bajnoknok, hogy kózállék minél többen még életében érdemeljék ki a legilletékebebeótt, polgátrásakótt a megbecsülést: "Jól szolgálták városát".

Horváth Gyula

HAJDAN-VOLT HÚSVÉTOK

A húsvét a legrégibb és legnagyobb keresztény ünnep. Ekkor emlékezzünk meg Jézus feltámadásáról. Az időpontját 325-ben állapították meg. E szerint a március 21-i napéjegyenlőséget követő holdtölte utáni első vasárnapra esik. A tavaszi újévszletés és az erzhöz is megújulásra készít. A húsvéti szokások többsége is erre irányul, az ezekkel kapcsolatos mágius és vallásos események az ember testi és lelki egészségét, jólétét, a betegségek eltávolítását, a háttájék és a jószágok oltalmát kívánatos. Az ünnep a tavasz jelképe. Így van az Csodóké köszönője is, a szerkebb környezetben. E hajókorvótt szokásokra kívönk most emlékezn. Ezek értódelése, fölleletésú visszaszaja az önbizalmat.

Az ünnep szimbolizálások tartoznak a jellegzetes húsvéti ételek (tojás, sonka, kolbász, toma, fontott fosslós kalács, bejgli és az áldozati étel, a hárinyi, "Krisztus-jelleg" stb. ...) és a kilétbőz mággalus díltetésű események, a locsolás, a hajnali fürdés, a határkerülés, a "Pálcusverés", a víz-, tőze- és étellocsolás, hogy csak a legismertebbeket említsöm.

A húsvétot a farsang után kezdődő és negyven napig tartó böjt előzte meg, ez a nagyobb. Ugyan lá emlékezési példálád arra, hogy a böjt hetekkor oltették a száros odónyezőt - idészésbe ne jőjjön a ház asszonya -, s csak húsvétra vették elő ismét. Szinte csak hahón és kramplán éltek. A régi éregük ilyenkor még pipára sem gyűjtözték, sőt a házsellettől is megtartóztatták magukat. Ma már áll néhányan emlékeznek a Jézus-kérésés, Emmaus-járás, virrasztás bangulatára, szellemi élményre, ami még az én gyermekkoromban természetes volt.

A szokások legtöbbrje a húsvéti napját követőenl megjelző hétre, a nyughétre esik. A nagyhét virágcsúcsmárpom kezdődik, amikor is a templomba kibárlószódt fűzfagallyalatt vettek, melyeket megcsenteletésük után a villámcsapás ellen az eresz alá tóztak. Vittek heléle lóháton a szóltók, szántókódeléire és a temetőbe is.

Nyugpónéken - szögör böjt - a templom tele volt. Példék nem dolgoztak. Az előző napok előlunai fészésű kicifázott fűzfacsokkókkal sorra kerülő liturgikus "Pálcus-verés" kísérlógal a gyermekok privilegijuma volt.

Folyt. a hlv. old.

Tömegesen keresztelt fel a császári templom bajnari ajtajától jobbra elhelyezkedő "kis kápolnájában" kiképzett szerzetes. Jézus egy felev szobor jelképezte, melyet pénzért csodáltak a hívek. A szentír őráéget az egyenruhás-félszakos leventék látták el. A század elején katonák, ill. rendőrök tették ezt. A főnökök a szócélok járták... Felejthetetlen élmény volt a de. esonlatismán elhangzott népi passzió-jétek, ahol a népi mentalitásnak megfelelően dílt az Jézus szenvedéseit. Gyermekkoromban ez tanítás szünnap volt. Apai nagyapám emlékezte szerint régen a császári Bora-tóban szórán ilve megésszatták a kovakat, hogy egészségesekek legyenek, sőt egyes emberek is megfűdték. A vének ősdők őta korotus (azaz lelki megésszatták), megújítottak (elősegíték) hatást tulajdonítottak, ezért az egyes jeles napokon időponti jelentőséggel bírt. Így húsvétkor is.

A nagyüzemből félemlés nap. A "Rómába szállt horngok" delután ismét megésszatták, véget ért a börtölés, ellahgattak a kereplők. Ivenkor megésszatták a virágzó gyümölcsöket, hogy bővessék természetnek - amíg a harangok száltak - Az esti fértmoldást kórmentet a templom körül volt, melyen a falu apraja és nagaja jelent meg.

A környéken is híres Mörver-féle fűvészenek - trombitások - saját szerszámnyeit játszották. A kórmentet kezdetét a templom mögött elhelyezett - puskaropornal működő - "vezesszárnyácska" jelezte. A harangzó működte, mi, ministránsok segédkezünk néki. Háromszor kellett megésszattatni, elsőbni. A tárgyi emlékek falumúzeumunkban őrizzük. Az ekkor megszentelt ételeket este már fogyasztatták!

Mint majdnem minden ünnep szokásai, a fentiekből következően a húsvétis is, tartalmaznak olyan elemeket, amelyek babonás hőségekkel függnek össze. A szentelt sonka és bármely osonjtát nem adták a kutyának, hanem felaggatták a gyümölcsöskára a bő termés reményében. A húsvéti morzsát és osonot "szent"-gyógyításra is használják. Ételmaradékok sem lehetek feletetni, legfeljebb tűzbe vetni vagy élesni, hogy a holtak is kapjanak belőle.

Hagyomány volt nemzetiségű való tekintet nélkül, hogy a húsvéti ünnepi ebédet tormával kellett kezdeni: a szenvedő keserűségére emlékeztet.

Közismert a nyuszajások készítése, a gyermeknek nagy öröme. Az a hiedelem, hogy a tojást is a nyuszi hozza, valószínűleg német nyelvterületről került a falusi lakosághoz. A nyuszi véletlenül került a húsvéti szimbólumok közé. Tudomásul kell venni, hogy a húsvéti nyuszi létező és költőthetetlen valóság! Húsvét co-

sznap reggelén ébredéskor, hogy örülnek a gyermeknek a fészekben talált ajándéknak! Bizonyára szolnálnak vannak ilyen emlékek!

Egy régi szokás eredetét nem ismerjük, hogy a feltámadási kórmentet újszülöttnak leple alatt a legénynek ún. fészek raknak a lányos hízek utcai portáján. Szalmát, szénát, lukoricaszárat, szőfvetéget szórnak szét a járdán, olykor a háttérre és kórmentyire is jut belőle. Hjalnalban van mit takarítani! Vegyes tesszéssel fogadják ezt a hagyományt. Ugyanis ennek darva változata is előfordul olykor, hogy a falu intézményeinek, iparcsatnak oégtábláit összecserélik. Némiy gazda parasztszekerét a háztörtört szerelt össze újból...

Talán az egyik legszebb szokás a húsvét hétfői locsolás, melyre többféle magyarázatot is ismerünk. Előszörban a fiatalok ünnepje. Azért van, hogy a lányok üdök, egészségesekek és természetek legyenek. Ma kölnivel, azelőtt "szagosvízzel" locsolták. A mi legénykorunkban még a körtől védővel locsoltak. Talán a mi generációjunk kezérel. Azért volt, hogy a friss, tiszta víz megérze a lányok szépségét. A lányoknak többször is ruhát kellett cserélniük, féltükben még a tyúkpadiáris is cibójták a bandába verődött, olykor zonszavával őrtéző legények elől, de ha valakét nem őrtézték meg, az nagy szégyennek számított. Kedden a nők őrtézhették a férfiakat, de csak "szőlőben", külsőre élt. Ma ez a szokás még élő, de

inkább iskoláskorú gyermekket esetében, akik szép locsolóversékkel és kölnivel keresik fel a rokonágot és a pajtásöket. A locsolók régen hímes tojás kaptak ajándékba. A század elején főleg a burvyevölknél dívban volt még a cifra alma és narancs is, megésszatták a fiúkat a leányok rozsmarínággal és jáolntal felvirágzókkal, mely az esti hőlán is látható volt. Voltak, akik hákerral, ill. kőháton jártak locsolni apúink korában. Azt mondanák, hogy a mai locsolás is szép, de csak őrtéka a réginék, az igazi népünnepélynek.

A tojás mágius hirt nagyon régi. Az egyeztető piros színe a vért, az életet, a tüzet, a napot, a szerelmet szimbolizálja. Díszítését falon hőlán is soldóle. Szimbolizálja a sűrűlő kultúrát Krisztust. A húsvéti ünnep fénypontja a húsvéti bál volt. Mégpedig a második világháború végéig ki-ki a maga kocsmájában vagyoni és nemzetiégi megésszatták szórni. Mind katolikusok voltak. Minden kocsmának megésszatták a maga zónású. (Mayer, Meiszingere-féle fűvészek, Babák-Ivanó-féle hunyevöl tamburások és a Címhalomsélt magyar tamburái.) Húsvéttől kezdve szabad volt újra lakodalmat tartani, és a pünkösdi ünnepi szalmis olyan alkalom adódott, amely a tavasz újját, szépségét hirdette. Az a véleményem, hogy a hagyományörzésnek azonosulás őrtémlőg is kell, s őrtélt nemzedékek cselekedhetnek együtt.

Dr. Mándics Mihály

SZEGÉNY ÓRA!

Történt, hogy egy távoli "trianoni magyar földről" érkező fiatalembernek megtetszett Baja város és környéke, és úgy gondolta, letelepedne itt. Egy idő után elhatározta, hogy istenadta tehetésével, két keze munkájával, kerémmel ajándékozza meg városunk polgárait. Terve magásra számnyol a város legszebb terére egy virágórárt álmodott. Így mindannyiunknak szeretett volna szépet adni. De a fiatalembernek jóakaratait és tehetségét kívül más vagyona nem volt, zssbe úres volt. A város vezetőségre fordult, akik kinyilvánították, hogy szívesen fogadják az ajándékok, helyet biztosítanak számára, és majd őpolják a virágókat, de mivel nekik is úres a zsebük, a megvalósításához nem tudnak pénzát adni. Tehát a feladat: meg kell szerezni a pénzt! Sok-sok polgárt felkérésert a

fiatalember, újságollik jelent meg kezdeményeséről, felhívás hangzott-el a helyi rádióban: adakozzanak, akik segíteni szeretnének a terv megvalósulásához.

Lassacskán csordogált a segítség. Az őrtékerkezett nagyon sok pénzbe kerül, csak Németországban készítenek ilyet. Megrendelte a szerkezetet, az óra lelkét, és reményvel, hogy összegyűlik a rávaló, nekifogott a megvalósításnak. Elkészítette azt, amit 6 kettes megvalósítani, a szfmokat helyettesítő csillagképek szimbólumával díszített kerámia-plaketteket. De fiatalemberünk, mint mondtam, keramikus, nem mérnök, nem kertésztudós, nem városrendező, nem látványtervező. "Szegény óra" mai képe is ezt mutatja. Pontosabban (fontosabban) még azt is, hogy mit jelent az, ha rha-

gyó módon elfogadunk egy felajánlás, ami meghatározó, de nem törődünk a megvalósítással.

Sajnos ez történt!

A város nem segített abban, hogy méltó megvalósítást nyújtson a felajánlott virágra. Pedig elkelt volna a segítség. Ha a város felolós műszak és városrendezés szakemberei odafigyeltek volna, tanácsaikkal segítettek volna, méltóbb képet mutatna még ebben a mai félkész állapotában is "szegény óra".

Mert hogyan is néz ki?

A hely kimérésekor alig-alig találták el a park közepét. Úgy tudom szemfüles, jó szemmértékkel megáldott járókelők hívták fel a figyelmet arra, hogy nincs közepén a szímlapot képező földhalom. De nemcsak ez a gond, hanem az is, hogy egy ilyen nagy átméretű műalkotást az emberi szem ilyen közelről, mint amilyen közel helyezték a járdához (a szemféldőz), nem képes befogni, áttekinteni. Élvehetetlenek, láthatatlanok a plakettek, is,

mert természetes testtartással, testmagassággal nem láthatunk rá a vízszintesen elhelyezett plakettekre. Ezeknek az ar szíkjának dőlésszögével kellene megfigyelnünk, ugyanígy a szímlap síkjának is. Ez még azért is praktikus lenne, mert a csapadék nem öltö meg a felületen, nem rongálná azt. Az egész virágra a szemféldőz olyan közel és alacsonyan helyezkedik el, hogy gyereket és felnőttet egyaránt csábítani fog, hogy maga irányítsa az idő kerekét (mutatóját). Nos hát, ennyit a legfontosabbakról.

Talán még nem kész szólnom erről a "szegény óráról", hiszen még "leketlen". Az óraszerkezet helyére kerülése még várhat magára. Amíg összegyűlik a rászóló, van idő, hogy saját érdekében helyben-kegyen javítson a város. (Mint bajjal polgár elvárnám a Városvédő Egyesület segítségét is!)

Ezután kérem azokat, akiket illet, gondolkodjanak el soraimat olvasván! és...

Reménykedő Városvédő

A VAKOND LELKE

Arról szeretnék beszélni, hogy a vakond, ez a pleisztocén felkete ároglép milyen változásokon ment keresztül, amíg ilyen tökéletes lett. Teremtése talán mostanában fejeződik be, miután az idő semmit sem változtatott rajta, és még a változatlan ösztönöséget is annyira megszokta, hogy már tökéletesen lét benne. De hiszen alig van azeme. Fülét pedig sűrű, fényes szőr borítja. Hosszú orra van viszont, mint legfőbb érzékelője. És a földfelszín minden neszéről beleremegő teste van, egy örökös éhes tüske.

Nem ismeri a napszakkok fénynyalait. Létét nem rontják mesterséges erdítések, csak a esend életri. Széret hisszük azt, hogy tudja, mikor van éjszaka. Pedig a vakondtúrás nemcsak éjszaka születik. De mindig csak esendben készül.

Kertünk borostyános kerítésén könnyed sóhajokkal libbennek át szélváltatók. Az ósáról ittrnaradt nedves vadászó levelek vidáman útra kelnek. Aztán eiejti őket a szél, és soha többé nem törődik velük senki.

A gyepszőnyeg széléhez sőrösövegeket írtam. Szonjas szájak helyett most a

szél szopogatja őket, és dődölésre biztosítja a barna palekocokat. Ez a dődölés elhallik a vakondlabirintusig, és a gyepszőnyeg biztosan épen marad. Gondoltam én - Aztán az első frissen tört malomkerék láttán újabb harci műfogásokon gondolkodtam.

Képzeliék ell - évek óta hercolok a vakondnál, és még elmondom, hogy hogyan. Miközben kövé meredve lesem egy útramoszuló, frissen tört földroglósité mozgását, azon gondolkodom, hogy miként kell használnom bosszantó nevét. Hogy a "vakond" ér-e egyvakondnyit, és hogy a "vakondok" nem több-e egy vakondnál. Az írás szerint a "vakondok" is csak egy vakondot ér, és ha nagyon sok a túrás, akkor már "vakondokokat" kell emlegetnünk. Nálunk annyi van, hogy csak többszám-ban gondolkodhatunk.

Nem értem a tudományt. Többek között azért, mert állítási szerint a vakondok - ezentől már csak így nevezem - kívülről úszik, mégis kerül a nedves talajt.

Peches is vagyok. Kertünkben két ásonnyomnyi mélységben már tocsog a víz. A védett gyepszőnyeg alatt úgy talán

kétarasznyi földben épült ki a metropolisz, amely felelet én szeretnék uralkodni. Há ez nem sok hely metróknak, szállodáknak, éttermeknek és mindenféle tükös folyosóknak.

Micsoda szörnyű pusztítás végezhetett itt egy víratlan árvíz! - gondoltam én. Megkerestem egy friss túrás kőrét. Felbúgott a hydrofor motorja, körténoot járt a villanyóra, és ömlött a víz az alagútba. Kétnapos tartós eső hozadékát nyelte el a föld. Reménykedve tekertem fel a gumósútát, és visszavoltam. Apró lelkismereti gyötrelmeim voltak: talán nem egészen átgondolt és igazságos módszer volt az ott. Másnap reggel szinte megkönynyebbülttem. Új, friss, kicsit nedvesebb túrák szabdalják fel a gyepszőnyegét.

Gondos fűkozmetika következett. Minden túrást védőre hánytam, a fűszálakat tisztára locsoltam. Oldalánzetben megnyugtatóan egységesnek tűnt a gyepszőnyeg, felülézetben azonban golyólyuggatta maradt.

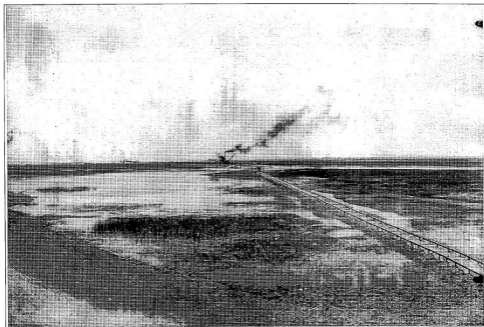
Közöttársam néhány esendes óra alatt tökéletes restaurációba kezdett, így újra állt az eredeti kép.

Volt aztán egy egészen agresszív próbálkozásom. Enyhítő körülményként hozom fel, hogy lokális volt, és csak egyszer: gázolejt öntöttem az egyik lyukba. Az eredmény lehangolt. A fű széles körben lepusztult, és néhány méterrel arrébb új túrásnyírókók születtek.

A katonás rendben elültetett petünlák, verbénák, dállák és másfajta szépséges virágok között is rendet vágott ellenfelem. Ki Jobbra, ki balra dől, és hálásan mosolygott rám, ha talpraállítottam őket.

Ezek után látomászerű esemény következett. Egy napon ott volt a pincében a vakondok. Ott, előttem próbált drámai igyekezettel utat törni a betonba. Egy régi, a pincébe vezető esendrabba tévedt, így esett csapdába. A párbaj kimenetele nem lehetett kétséges. Nem lehetett volna, ha el nem önt a megbosztás gyengülete. Ennek egyenes következményeként mellére nehézedő terdetem a betonra csúsztatam, kardom hegyét nyakáról levetttem, és visszadugtam a törött műanyag esendbe. Némán odébbásozt.

A személyes találkozás és nagylelkű magatartásom élménye néhány napig teljes nyugalom biztosított a vakondoknak. Közben elmeséltem harci módszereken törtem a fejem. Így született meg a járdaközpontgató gép és a katógós szélleker ötlete. Sajnos - szellemi re-

A Dunavölgyi Főcsatorna építése 1926.

generációim közepette - ez az archaikus pézsmaciocikány lőtűcsőkre és vastag gilisztákra vadászva újabb és újabb szűrőeszmintákkal lepette meg.

Következett az államilag engedélyezett és forgalmazott gyilkolóeszköz - a füstpatron. Pazar találmány és nagyszerű technika. Azonnal gyullad, savanyú füstöt okád, és a föld alatt is végig. Néhány perc alatt minden tórási boksaként füstölni kezd, és a rossz szélirány miatt még az ablakokat is be kellett csuknunk.

Megint egy kis lelkiismeretfurdalás, megint egy bböselkedő este, és újra egy kíváncsi reggel. A felkelő nap sugarait a nyárfá levelei tördelték ezernyi darabra, és a fénypontok a pázsitra hullottak. Minden füst elszállt, és ez a Talpa European ősszes járatát - győztesen - újra tisztára takarította.

Egyre magasabban járt a nyári nap, locsolni kellett. Gonosz ötletem támadt. A talajba szűrhető locsoló rózsá végleges megoldást kínált. A mozgó földkupacba irányított szűrés végleges, de végleges eredményt ajánlott.

Megfigyelések és tanulmányok következtek. A kora reggeli időszak látzott

alkalmasnak a kis piramis megközelítésére. A járattípusok és mélységek, dőlésszögek és a felszínre vezető csatorna biztonságos átszűrésének programozásába azonban sok bizonytalanság került.

Mégis lesben álltam. Vártam. Mozgott a föld. Szórtam! Egyet? Tízet! Húszat? Nem számoltam. Belefáradtam ebbe az eszelős, vad öldöklésbe. A hegyes tőt a földben hagytam. Félttem, hogy vérnyomokat látok majd rajta. Elmentem dolgozni. Mire hazaértem, már friss földkupac tornyosult a gyilkos dárda körül. Ez a Creodonta ősrágadozó ismét túlélte támadásomat. Belátások és magyarázatok következtek. Ezek szerint a kerteknek sajátos hangulatot és intimitást ad a vakondtúrás. A talaj jobban szellőzik, és rengeteg kártevőnyílva és rovar pusztul el naponta.

Meghídsult próbálkozásaim nyomait gyepfégládknál próbáltam eltüntetni, aminek következtében szabálytalan sakktablát gyártottam. Valami - mégis használható - irodalmi adat után kutatva megnyugodva konstatáltam, hogy végül is nem mindegy, ha tud valaki

valamit a vakondfélék foglalkozásáról Georg W. Stein kutatásai alapján.

Az éppen esedékes karácsonyra külföldről kaptam ajándékot. Komoly referenciákat felmutató vakondokírtó fémszerkezet. Ez valójában egy fényes és drága nagy egérfogónak tűnt. Használatra igen egyszerűnek ígérkezett: be kellett volna építeni a vakondok egyik yadászjárataiba. Mindezek franciául leírva. Az eszközt furcsa háborúim eszközlőjelölőjeleim majd kipróbálom.

A közelemből vadászó tagjaim fájdalmai miatt modern orvosi gépbe dugták. Úgy éreztem magam, mintha egy berobbantott alagútban várna a halált. Ekkor jutott eszembe ez az én kis vakondok háborúim. Ő biztosan akkor érezte magát úgy, mint a gépben most én, amikor kiesett a csőből a pince betonjára. És akkor, amikor én "kegyelemből" visszadugtam a csőbe, akkor érezhette magát úgy, mint most én, amikor a hájos asszisztensző megnyomta a vezérgombot, és abból a szörnyű csőből napvilágra kerültem. Most az én lelkem, akkor a vakondok leike derült fel.

Vajtai István

ÜGYÉSZSÉGI SZOLGÁLAT

(Rákosi-éra)

Apának, akkori létszámjegyzési bírónak még volt annyira ismerőse s akkora tekintélye, hogy "beszerzett" a Pávárosi Ügyészséghez irodakezelőnek. Kronberger elnök - valamikori jó kollégája - örömmel fogadott, szükségére lévén hívó emberre. Már zömmel frni-civisai által tudó kérdések kénytelenek az áltálal.

Kronberger (restellem, de már elfelejtettem a keresztnevét, s akkora ideig szolgált az az vezetése alatt, s a háta mögött is "elnök úr"-nak nevezik) családias jellem volt. Magatartásában családgy, mint megjelenésében. Belvárosi szabó, kézzel varrott cipő, könnyű férfikölni, túnterőn fityült a micisapács-nyaldkondtlen úri divatra.

Személyiségből sugárzott a lelkiesség, méltóság és tisztesség.

A legmerészebb párttag se vette a bátorságot, hogy figyelmeztesse: deklarázást ejlen, nem illik a környezetbe.

Úgy tudom, baj nálunk óta át a rém-ideket. S ha igaz, ez a Pávárosi avilág érdeme.

Mert Kronberger személyesen ismerte a nehézségeket, és nem szűnt meg hinni a javulásukban. Például mentünk a folyosón, s jött volt nekem szembe egy csúkos rabruhás, igen rozsdás, szőke óriás. Hátán szenesputtony - cseréplágyájában fűzöttünk, ha volt mivel, és a tisztelő-szűnők becsóztak valamit az elítéltek hozták -, mögötte feyőz.

Kronberger megtorpant:

- Édes, jó fiám, mi történ? Hát, már megint itt van? Nem megígérted legutóbb, hogy kerülsz azt a társaságot? Gyere, fiám, úgy bíztam magában. Most nem érlek rá, de hivatom, és megbeszéljük a dolgot.

Az óriás lángvörös lett, lehorgaszott a fejét.

- Tetszik tudni, elnök úr...

- Jó, jó, majd négyesemlőre beszélek meg. Sietünk tovább, Kronberger lecsúszott a dobogót: "jobb sorsot érdemlne a legtróbbijük. A nyomor tessz öket bűnbűző. Ne féljese el, tisztelje az emberi méltóságukat." Nem felejttem el, Kronberger elnök úr! Nem sokára jött a kiskarperkek retteggett vildója, Alapy Gyula. Jó megjelenésű, magas, fekete, fiatal úriember volt. Beszórtak a szemináriumára. Érdelddéssel hallgattam, amint a gonosz kapitalistákóról oktatótt, akik "elfelfacu Hód"-eken szegülöznek.

Hosszú léptelvel senkire se tekintve vitéltes lédelkabárban suhant át becsóttal között.

Az angyalok annakidején bítón fejlegyesték a káderlapjára, hogy megmen-tette a kenyérgémet, amin nyugdíj nélkül lődött apámmal és a fiacskámm éldegléltünk. Borzasztóan szegényen. A nagyon lyukas szokni felejtetttem, s annak a fonálával stopoltam ki a kevésbé lyukasat.

Tebát Alapy egyszer ebédidőben ketten maradtunk az irodán a csoportvezetőmmel - "a krumpilvirágos" mondaná Hofi -, és gondatlanul lehajítottam a rollós szelvény legelső főlkájához, 6 pedig mögém surranva megismogatótt, ahol domborodtam. Ektelen dühbe gurultam, s tisztességesen vertem a marhára, lehordtam lémfeltlenül.

Nemigen jött zavarba. Inkább csodálkozott szerzett jogai vitatásán.

No, és persze megfenyegetett, hogy id fog rugatni.

Mészáros Sanyi azoltt házmester volt. Éjszakai kapuryogatózás, leis borralalók, hajnali spröggetés a kapu előtt... Most meg tilt a szoba főhelyén, szemeim tartja a kártszéknek, úgyfél nem léphet be, csak a folyosóról adhatja elő aláutas instanciát, és az am a valamit Mészáros Sanyi nem volt rossz ember. Csak rossz helyre ültették. Hosszabb a Kossuth-hídon már terveztem: Szatllinvárosba megyek, ott nem zézák a származást, hét végén hozom a pénz, megfőzök, lámosok, apám a fiám majdsak meglesznek hód-hóznak. Jó tornász, jó úszó létecmc hírom a fizikai munkát.

Meggyezendő: ez volt az országunk az a korszaka, amikor mindenkit másat dolgozót, mint amikhez értett.

Csodálkos nép. Túléltek.

Néhány nap vihar előtti csend után vasárnap ügyelőrebe igyekestem. A Markó széles léposórsora tetején Mészáros elvtárs várt rám. Most mi lesz? Kettőnkön kívül a végtelennek tűnő folyosó során teremtett lélek se... Szatllanul megöccögtek egymás mellett felfelé. Milyen magasak ezek a régi bírósági épületek...

- Nehézen fogok hozni... de hát...

- Mondja, mondja!

- Bementem Alapy elvtársához.

- Gondolom.

- És elmondtam neki. És hogy magát a "C" lista alapján, a származása miatt... szóval, hogy mondjon fel.

- Vagyis, rugának ki.

- Hát...

- Éljünk a végére...

- Mire ő az utasítást adta, hogy... kérlek bocsánatot. Megmagyarázta...

- Moston gyöngyözök homlokát, ide-oda röpökös tekintetét, megcsánáltam.

- Szóval, bocsánatot kérek.

- Rendben. Tisztességes dolog magától, hogy bocsánatot kér. Nem könnyű dolog bocsánatot kérni. Ami engem illet, elfelejtetttem, és soha senkinek nem fogok beszélni róla.

Nyújtottam a kezem. Luoskos volt szégyenck a tenyere a veregétköl. Amíg el nem vitték valami iskolára - és ezzel megint tudóságon nehéz terheket raktak rá - jó kollégák maradtunk.

Alapy a politika Hadesének lapuja előtt tevélygett, az Ügyészséget valójában Hegyvári Lajos alelnök vezette. Megápicz szócikkletes lendülettel. Bizonyára sokan gyűlölték. Erdőlyből jött, nem befolyásolták barátságok, de előlételek se. Aki nem dolgozott becsülettel, annak válogatás nélkül mondott fel. Amiótt nagyon tiszteltem, az a feltétlen fontos-téje és igazságossága volt.

Csoportunk annak az ügyésznek a keze alá dolgozott, akinek a pénzbüntetésnek behajtása volt a feladata. Nem említtem a nevét, róla nincs címszó számm. Egy fiatal ügyész és mi, négy irodakezelő gyártottuk a felszólításokat, sürgéseket, részletfizetési kérelmek előírásait, legeslegutolsó, elhalasztatadlan esetben pedig a pénzbüntetésnek történő behajtására történő átvilágztatását.

Napi munkánkat az altiszt, időfogástalan megjelenésű és motorói volt komornyik gyűjtötte be, és az előszobában az aláírás helyére szép rendszeren ráütköztette az ügyész névbélyegzőjét. Vitte a postásokba anélkül, hogy az ügyész látna volna, és anélkül, hogy a csoportvezetőnk tudta volna, mi is történik. Egyszer az ügyész olyan gorombán viselkedett a kifogástalan motoró komornyikkal, hogy az - melőve a viláslat - kilépett az előszobába, dühében kézzel leterőste az összes fogast a tartófalról, elhagyta az épületes, és soha többé nem tért vissza.

A munka és a restancia szaporodott. Ennek az ügyésznek senki se mert szólni, s ha mégis, csak ordít. Mondom a többieknek: én bemeleglek Hegyvárihoz. Na, baj lesz belőle, kirúgnak mindannyunkat.

Jó, akkor megyek a magam nevében. Hegyvárihoz nem kellett bejelentkezni - tényleg, talán nem is volt titkárnője. Hegyvári általában fogadott, ha nem a szabójában, akkor a folyosón, az étkezőben, a pincében, aláról, ahol éppen rendet igyekezett teremteni.

- Baj van, alelnök elvtárs. Anyja a restanciám, amonnyit nem tudok feldolgozni. Kérek szépen segítséget.

Felekezad a szemöldöke, elnyelt valamit, ami bizonyára nem észlelőreket indult. Alig értem utal: az iratpolcomnál állt, s a "kiadó-könyvem"-ből (az elintézett ügyek nyilvántartása) számlolta a napi teljesítményt. Ő tudta, hogy oszótejesítmény.

- Ez mind a maga restanciája?

- Igenis.

Szó nélkül elrohogott. Aznap megkaptuk a segítséget, olcsó, tanulmányi fiatalasszonyt a lejtromból.

Dolgoztam három helyett, visszatértem be a Pártba. Mégis biztonságban éreztem magam Hegyvári parancsnokság alatt.

Hívatott egyszer:

- Mondja, mi csinál maga a főnökövel? Polytón a nyakamra jár magát módszerrel. - Én ugyan semmit.

- Választ várok!

- Látnykoromban nem fogadtam az udvarlását.

- Most se?

- Most se.

- Kerülje. Megértett? Nem szeretek efféle piszkosáré műfénnyel foglalkozni.

A kitelepítések rutinoságát meg a szokása szerint - elvártzott mellettem a főnököm, aztán visszafordult:

- Várjon. Ha az apját kitelepítik, eszébe se jusson vele menni. Akkor nem tud segíteni rajta, de itthonról igen. Magát a gyerekkel tudom menteni, őt nem.

Hát ilyen ember volt Hegyvári Lajos. Ha akkor bárkinek elmondom, a rácsal elzárt főnökömre kiüldöm - ahóví mi "közvetvényes" soha se léphetnék be, hála a jó Istennek - a Népbiztonságra.

Abban a tarta, fenémód összerúzott társadalomban ő volt az igazhitű kommunista.

Kollégáim közül Halász Ervinékre emlékszem a legnagyobb szeretettel. Anyakéntes szemérmek mögött ártatlan, barna gyerekszemek csillogtak. Írtatják létere minden szabad perében tértett.

- Leál! Hogy lehet ilyen intelligens nő ennyire buta? Mit nem vagy képes felfogni a materializmusból? Gyyszerű. Amit látás, az van. Amit nem látás, az nincs. Érted?

Bánatos képet vágtam.

- Most meg mi bajod?

- Elszomorítottál, Ervínke. Azt hittem, sok eszed van. De nem látom. Tehát nincs. Milyen kár...

Szegények voltunk mindahányan. Sajátkezűleg barkácsolt karácsonyra játékok a kishamzák.

És az ügyfeleim. Névtelen kismembek. Újajta fenyegetések és tiltalmak között botorkáló kismembek. Az életük az anyémnél is nehezebb...

Bizony sokszor adtam a kezükbe tollat, papírt, és lediktáltam a sorsukat könnyűtől kérvényt. Néha még az okmánybélyeggel is kiegészíttem egyiket-másikat, tíz forintom múlt a kérelem továbbítása.

Pel is jelentett egy ügyvéd "zugfráskodás"-ról. Ez a fogalom ma már ismeretlen. Jogtalan jogvalórlást jelent.

Émlékszem a középkori úriasszonyokra: - Nem tudom, elvtársnő, hogyan gondolkodik. Én azonban amelélek, minden este imádkozom az elvtársnőért.

A kéréslegényre is emlékszem, aki a kedveső ügyintézését elősegítendő nagy kossár élelmiszert állított be. Természetesen nem fogadtam el.

Mintán az ügye lezárult, négy-öt hetenként meglátogattam egyetlen assz vírálgal, egyetlen csodás őszibarackkal, öklönyvi piros almával.

A buszsoffor:

- Benzinszagú népség őrangyala, a Nagykebrton Járók. Ha sürgős az ügy, és megáll, intsen le. Megállok, visszam a járgányra, ahóví csak akarja.

- Utasokkal együtt?

- Utasokkal együtt, abszolút szabálytalanul, versenytempóban.

- Ha "ügy jön ki a lépés", megterte volna. Megfigyelték? A szegény ember a d n i alár. S ha mégis kap, azt sohaszorosán szennozná.

Regényi lehetné írni róluk, a "bűnözőkről". Hadd meséljek el egy jellemző kis történetet.

- Kérem, kisasszony, fültesse le - mondta az ügyfelem. Amolyan jobb napokat látott lekoszladt, enyhén alkoholszagú férfi volt.

- Még három napja van a határidődj. Csak legyen szives, ha befizette, mutassa be nekem a csekket. Felvezetem a nyilvántartásba. A posta elég késedelmes.

- Kérem, fültesse le. N i n c s ötven forintom, és három nap múlva se lesz. Elhittem neki, mert akkoriban ez nagy pénz volt. Vártam, majd elmondja, ki és miért döntötte a romlásba. A jelkés hozzátartozott az ügyfél lábraállításához. Nem panaszodott. Várt türelmesen fogyni, bilincsre, talán verésre.

Türelmes magyarázat: a pár napi fogdától nem fordul jobbra a sorsa, viszont ügyevessett börtömvéselt lesz. Hátrány hosszú nélkül.

Üldögélt kőbenyösen.

Végül elővettem a táskámat, és leszámláltam neki az ötven forintot.

- Ezt kölcsön adom magának. Menjen, fizesse be. A következő részletig majd csak lesz valahogy.

- Kölsönadja?

- Igen. Hozza, amint lesz mielő.

Hirtelen felállt, elfordult, köszönés nélkül kiment a szobából.

- Ezt se látod többé - jegyezte meg velem szemben élő kolléga-barátom.

- Meglehet. Nem tudom miért... Mintha vízfelület láttam volna...

- Teszt, értem. Csak nem fogja befejezni. Talán három hét telt el. Bizonyhiányzott a kospérezésből az adományozás.

Émerültem dolgoztam. Csendben nyit és csukódott az írója ajtaja. Előbb a honbancs-doboz láttam meg az asztalomon, aztán száz forintot, aztán egy jól öltözött, frissen borotvált, mealygós férfi.

Letelepedett a vundózsikra. Visszatartam a pénz felét, a másik ötvenet elvittem.

- Befizette?

- Ja, a csekk. Rendezze minden.

- Nagyon jó. És?

- Mikor lincen kimentem, sírtam. Jártam a vírust a maga pénzével a szobomban, pedig éhes voltam. Ketyegett az agyam, mint a stopperóra. Tudom, most dühös lesz. De végül... ki a lovra. Ha nyerekl jó, ha nem, felötöm magam. Meggyőztem, eszdárta szegénykezemmel volna - a legutolsó gondolatommal -, hogy eljártam a bizalmát. De maga szerencsét hozott.

Azaz, tudja... nekem már sunki se hitt. De ha magam álki annyí trógorat ismer...

Néhdzsedtem a költsöm, föllozstom néhány régi barátomat. Segfekték. Állásom van, tisztességes albérlétem, nem leszem. Ezt akkor igórtam meg magának, mikor a NYILVÉSSZÓT megtertem. Visszatartam a kamatot? De a csokládét logalább megessék? Nem köszönök meg semmit. Ezt nem is lehet megköszönni.

Gyorsan felállt, elment. Sose láttam többé. Igaza van, Kronbergert élők ér. Aki ügyfélségen szegél, tanulja meg tisztelni a másik emberi csökkedetek néha igenesek meglepők.

Külly Len

A PÁNCITY-FIÚK (I. rész)

Rády Mihály: Unokánk sem fogják látni c. Ismert TV-sorozat rendezője főiskolai vizsgafilmjét egy falusi csapatban focizó fiatal papról készítette.

A téma érdekes, mint minden olyan történet, amelynél a merevem vált egyházi vagy társadalmi pozíciókat betöltő személyekről az derül ki, hogy vannak játékos vonásai is.

És ötvenes évek különösen merev politikai struktúrájában elég gyakori je-

lenség volt, hogy kisebb-nagyobb vidéki települések élére Budapestről vagy az ország egyéb, távoli részéről neveztek ki tanácselnököket, párttitkárt, rendőrkapitányt vagy éppen Tsz-elnököket. Nem volt ez másként szülőfaluiban, Garán sem. A tanácselnökök, Földes Lajosról azonban elég hamar kiderült, hogy helye van a focisapathban, és a maga 39 évével még mindig az egyik leggyorsabb játékos. Ez ott akkor kü-

Poly. a köz. old.

A garai aranycsapat (álló sor: balról 3. Lovrity Sándor edző, 7. Páncsity Mátyas, ülő sor: 1. Páncsity Péter

lönlegességnek számított, az viszont egyáltalán nem, hogy a csapat legjobb focistái a Páncsity-testvérek, Mátys és Péter (azaz Péter) voltak. Természetes kiváltszótörzs eredményeképpen! - Ha ez a fogalom egyáltalán mond még valamit a ma emberének.

A Páncsity-testvérek öten vannak, közülük négy fű, akik rövidebb vagy hosszabb ideig mind barátságát kötötték a focival. Sőt, gyerekléte lánytestvéreik, Ági is velük rúgta a labdát a háruk előtti széles utcán - fivéreikhez hasonló tehetséggel! A legismertebb közülük kétségtelenül Nikola, azaz Páncsics Miklós lett, aki 37-szer vehette fel a címeres mezt. Azt, hogy vezetéknevében a ty-os-re változott, nem a világotagság magyarázza, hanem egyszerűen az anyakönyvvezető hanyagsága.

A Garai Általános Iskola sikeres fiatal igazgatóját, a most már nyugdíjas pedagógust, Lovrity Sándort kértem meg arra, hogy idézze fel a fiúkkal kapcsolatos emlékeit, hiszen ő volt abban az időben a garai focicsapat edzője néhány éviig.

"Történelmi ismereteim, valamint az életkori tapasztalatok azt mondhatják velem, hogy a személyiség fejlődésében perdöntő szerepe van egyrészt a genetikai adottságoknak, másrészt azoknak a természeti körülményeknek, amelyek között az egyének élnek, fejlődnek és annak a társadalmi közegnek, amelyben mozognak. 1952. augusztus 1-jével kerültem Garra iskolai igazgatónak. A garai körülmények

rendkívüli állapotot jelentettek abban az időben. Az első tanévben jóformán a községben működő különböző társadalmi, politikai szervekkel történő kapcsolatafelvételen, az iskola dolgainak szervezésén túl sok egyébére nem futotta az időmből. A második esztendőben azonban a körülmények úgy alakították életutamat, hogy a községben vegetáló labdarúgó csapat edzője lettem. Ez az új helyzet számos fiatalal hozott össze. Résben olyanokkal, akiknek már saját nézeteik voltak, de olyanokkal is találkoztam, akik esetében úgy éreztem, hogy egy személyes

kapcsolatteremtés még nagyon pozitív irányban változthat: azon a falusi életvitelen, amelyet ők szülőktől, nagyszülőktől megszoktak, vagy amilyen irányban elindultak. Ilyen mértékben találkoztam egy számomra rendkívül kedves családdal, amelynek emlékét mindvégig megőrzöm, ez pedig a Páncsity család volt. A hétagú család a falu szélén, a temetőbejáratnál szemben lakott egy családi házban. Az édesapa, Miklós bácsi mellékfoglalkozásként szírási és a temető gondozása volt.

A legidősebb Páncsity-fiú, Pista ekkor már leszerelt a katonaságtól. Számomra meglepő volt, hogy az ejtőernyősökneké teljesített szolgálatot, mert ez azt is jelentette, hogy átlagon felüli fizikai adottságokkal kellett rendelkeznie, ha őt oda besorozták. Nagy örömmre szolgált, amikor ő és mellette még két öccse is megjelent az első edzéseken. Fivéreim is hozzá hasonlóan nagyon jó felépítésű fiatal emberek voltak. A legidősebb fiúval néhány hónapi focikapcsolat után egyre ritkábban találkoztunk, viszont annál több-ször két öccsével, Mátysval és Péterrel, akik aztán hosszú éveken keresztül a garai labdarúgó élet meghatározó egyéniségeivé váltak. A bevezető gondolatomat azért fogalmaztam meg, hogy érzékeltessem azt, ha ez a család más környezetben, más körülmények között élt volna akkor, talán mindgyökük messze-messze előrébb jutott volna a sport területén, de nem biztos, hogy emberi tisztaság tekintetében is ugyanazok a tulajdonságaik kiemelkedtek volna, amelyekkel viszont ren-

Hárman a Páncsity fiúk közül (balról: Miklós, István, Mátyas)

delkezték, és amelyekkel ők embertleg is kivívta nagyrabecsülésemet.

Páncsity Matyi talán a család legtehetségesebb labdarúgója volt, de képtelen volt kiszakadni a családi körből. Amikor már évek óta tagja volt a megyei ifjúsági világotornának, legalább négy alkalommal meglátogatott a keszlemezti NB II-es csapat szakosztályvezetője, aki mindent megígért, csak hogy kimosdítsa Garáról. Matyi vállalja mindig az volt, hogy született nem hagyja el, ő hálával tartozik nekik, az édesanyja nem egészen egészséges, ezért ott marad mellettük, köszöni a megtiszteltetést, de nem megy el.

Öcséivel mindketten kb. 190 cm magasak voltak, gyorsak, abszolút kétlábúak, nagyon jól fejtettek, és hosszú évekig együtt játszottak a csapatban. Péterrel is olyan emléket őrizök, amely viszont az ő példa értékű emberi tulajdonságait tükrözi. Egy alkalommal Mázasszászáváron játszottunk osztályozó mérkőzést az NB III-ba való bejutásért. Jöval a mérkőzés kezdete előtt megérkezünk a teherautóval, és hogy az utazás fűradalmait levezessük, sétára indultunk, de mire készülnünk kellett volna, kiderült, hogy két játékos hiányzik. Nagyon távol, a látóhatár szélén fedezték fel őket, egy barna akna bejárata fölötti kiugró részen. Az egyik játékos megérezte egy dobtársa szagátó futni, mire a két fiatal ember mutogatással jelezte, hogy megértették. Nagy izgalom közepette a mérkőzés kezdetére megérkeztek. Előtte természetesen semmilyen pedagógiai eszmefuttatásnak, számonkérésnek helye nem volt. Rendesen lejátsszotok a meccset, és utána is csak annyit jeleztem, hogy elvártam volna tőlük, ha ilyen útra vállalkoznak, akkor előtte megkérdezték, hogy mi a véleményem. Semmiféle hangoskodás nem volt. Péter - mert ő volt az egyik csavargó - ezt annyira a szívére vette, hogy hetekig nem jött ki edzésre, mert úgy érezte, hogy megbántotta az edzőt. Az ilyenjait nézeteltérésék, de egyáltalán a családdal való jó kapcsolatot fenntartása miatt is többször meglátogattam őket. Az édesanya és édesapa is rendkívül jó beszélgetőpartnerek voltak, akik azt is szívesen elmesélték, hogy hogyan neveiték fel kisgyerekek koruk óta az öt ifjút. Előfordult, hogy nagyon nehéz anyagi körülmények között éltek, de a családon belül mindig rend volt. Egyszer elhangzott a kérdés: Miklós bácsi hogy bírt az öt gyerekkel? A válasz: igazgató úr, mindennap heten ültünk az asztalnál. Amilyen

hosszú volt az asztal, olyan hosszú pálya fektűt az asztal szélén. Amelyikük megmunkált, annak én abban a pillanatban odasuhintottam, itt olyan rend, olyan fegyelem volt mindig... Talán akkor sikerűlt kialakítanom azt a családi légkört, amiben most is élünk. Ha nekem bármilyen gondom van a ház körül, valamit el kell végezni, amit én már nem tudok, akkor ezek a fiatalok mind az ötten házastársaikkal együtt itt vannak, anélkül, hogy hívnam őket, mert tudják, hogy nekik a szűlők segítségével ilyen értelemben kötelesekük is. A legkisebb fiú, Miklós vitte a legtöbbre. Amikor megismertem, még általános iskolában járt, a karbi délszláv iskolába. 13 éves volt, amikor a járási művelődési osztály rendszerré tette az úttörő labdarúgó bajnokságot. Azt minden további nélkül engedélyezték, hogy a magyar iskola csapatában szerepeljen. A nagypapát hetente kétszer ecsett, de Miklós már jóval a kezdés előtt ott volt, és még edzés után is sokat gyakorolt iskolatársával. Ő eleve két fejjel magasabb volt a többi fiúnál, és fizikailag is sokkal erősebb volt korosztálya tagjainál. Kezdetben középhátvédként szerepeltettük, minden meocsónket megnyertük, de csak 1-2 góllal. Ekkor felmerűlt bennem, hogy azt a játéktelligenciát, amivel ő rendelkezik, valahogy úgy kellene a középpályán kamatoztatni, hogy támadó és védő feladatot is kapjon, hiszen képes rá. Ennek első kipróbálására Szeremlén került sor, ahol 18:0-ra győztünk. Megnyertük a járás déli bajnokságát, a döntőt Baján játszottuk az északi csoport győztesével, Sükösddelel, 3:2-re vertük őket, és ezzel járási úttörő bajnokok lettünk. Miklós középpályai tanulmányait a budapesti délszláv gimnáziumban végezte. Ennek az iskolának akkor testnevelő tanára szintén garsal volt, Krieskovics Antal, aki később a nemzetiiségi földűr területén vált nemzetközi híru korreográfussá. Bár beszéltem vele, de ő ottöl függetlenül is úgy látta, hogy Miklót a Ferencvárosba kell elvinni. Valóban elmentek a próbajátékra, és ezt követően Mikl a ifjúsági keret 3. csapatába került egy mérkőzésre, majd utána rögtön az ifjúságiak első csapatába, ahonnan már egyenes volt az út a világotottsáig. Játékának szakmai megítélésével bőven foglalkozott a korabeli sajtó. Számomra azonban az a legemlékezetesebb vele kapcsolatban, hogy amikor az ifjúsági világototunk kinn járt Moszkvában, és kétszer elment mellette a szovjet középcsatár, akkor

ő a félidőben az ötözőben levette a címeres mezt magáról, és kérte a lecserelését: "Nem viselhetem el, hogy a magam gyenge játéka miatt szenvedjen vereséget a csapat, nem vagyok hajlandó a második félidőre kimenűni!" - mondta ő akkor. Ilyen morális tartással rendelkezett kivétel nélkül minden Páncsity-fiú, amit megítélésem szerint az otthoni légkörnek köszönhetnek, és ami későbbi életük során is meghatározóvá vált.

Még egy érdekesség, ami másoknak talán érdekes: a gyerekek közül négyen tyvel írják a neveiket, de a legfiatalabb, a Miklós Páncsics néven szerepel az újságokban. Erre vonatkozóan is faggattam az édesapát. A válasz a következő volt: Igazgató úr, én mind az öt szűlést egyformán jelentettem az anyakönyvvezetőnek. Hogy az örödbre írhatta az utolsófél Páncsicsra, ma sem értem. De mindez csak évek múltán derűlt ki, amikor valami miatt elő kellett venni az anyakönyvi kivonatot. Viszamentem, de azt mondták: magának nem mindegy? Hát nem mindegy! - válaszoltam, mégsem javították ki az anyakönyvet, sőt még az is hozzátették, hogy én se törődjek vele...

A focipasztor körül egybékített olyan társadalmi összefogást sikerűlt megvalósítani, ami nem ismert lehetett. Ötözöket építettünk tetejükön lelkötökkel, az állami gazdaság anyagi támogatása a csapatot, a község vezetői éltek-haltak a labdarúgásért. 1955-ben a Népközhasznáig Kupában győzelmet gyűzelemre halmozotunk, még végűl a Komló NB I-es csapatával kerülűnk össze. Február második felére írták ki a mérkőzés időpontját. Vastag hótakarú fedte a pályát. Szinte az egész falu kivonult a gyűr, megmítisztítuk a játékeret, igaz, hogy 5:2-re kikaptunk, de nemcsak a falut, hanem a környéket is megmozgatta a nagyhírű csapat vendégjátéka. A komlói csapat edzője a sokszoros világotot Bodola Gyula volt, aki a Nagyvárad AC-nél került Magyarországra. Természetesen a mérkőzés után meleg vacsorával, zenekarral vendégűl lűttuk a komlókinkat. S mivel én tudtam, hogy honnan származott Bodola Gyula, a hangulat tetőpontján a zenekar rúzendített a székely himnuszra, mindenki felűlt, Bodola Gyula a zenekar előtt szokogott, és mindenki előtt meghatódottan köszönte meg azt, hogy vannak még emberek, akik az ő emléket így ápolják.

Páncsityéknek meglehetősen korán került TV a családba, és amikor Mikl is szerepelt a Ferencvárosban vagy a vé-

lagotthan, akkor az egész utca férfi népsége ott volt náluk. Az édesanya úgy mesélte el nekem ezeket a meocs-nézéseket, hogy nem volt szíve ott maradni velük, mert nem bírta hallgatni férje dühkitöréseit, amikhez a szomszédok még alá is játszottak. Ha ugyanis

valaki megrúgta a fiukat, akkor felugrott, és az asztalt verte, a székelt verte, hogy az a betyár járásevezető nem fújja le, szinte együtt élte meg a fával minden mérkőzését.

Az ötvenes évek nagyszerű garai csapatából végül is többen Baján fejezték be

pályafutásukat. Volt olyan időszek is, amikor 5 garai játékosra volt a Bajai Építők NB II-es csapatjának: Diszli, Heringer, Mikus, Páncsity Mátys és Páncsity Péter."

Schmidt Antal

BAJAI ARKÉPCSARNOK

DR. CSERBA ELEMÉR

(1876 - 1936)

A bajai gabonakereskedőm múlt századi virágzásának idején - a viros Duna melléki felvételeknek köszönhetően - gazdaság eredményeinek köszönhetően élt a gabonaforgalomból kifejeződtet dunai vízimalomsággal.

Amikor 1857-ben már 2 gőzmalom dolgozott, még 103 hajómalom működött a Dunán. A molnármalomok legtöbbje jómódban töltötte életét, telentelet szerezett, jelentős szerepe volt a közéletben.

Cserba Elemér ősei is toboros dunai vízimalmárok voltak. Dédszája, Cserba Ferenc (1800-1879) vízimalmár volt. Solyomos Éde, a néprajzi tudományok landludása írta "A dunai malomok kora" Baján című cikkében többek között: "A malomok és a molnárok egyv. sorporodtak, s 1815-ben 'a bajai érdemes molnár céh' megkapta szabadságát. Az alapító

mesterek 19-en voltak. 1875-ig 182 mester nyerte jegyzeték fel a céhkönyvbe. Voltak olyanok, akik csak boldptak, aztán soha többé nem hallattak magukról, mások évtizedeken keresztül szerepelnek, egyrészt tagdíjfizetők, másrészt inas, legény szerződéseskor, szabadtársak. Ezek között is Cserba Ferenc visszatért a pálmát, aki 1827-től 1874-ig 47 éven át molnár-mester, s esztendő 24 segédet szabadtól fel."

Cserba Ferenc Noszán Annával kötött házasságból született István-megyerben - a Duna közepében lévő híres, halászs, hajós és molnár lakosságú telepnek egyike - amely egykor önálló község volt, majd Bajához csatolták, és egyik fővági városrészevé lett - nagypapja, Cserba János (1822-1896), aki a bajai királyi nagyfelmérésben végzett el 10 éves korától kezdve a 6 grammattikai és 2 human osztályt. Az ilyenféle iskolázottsággal és eminens diákkal, mint Cserba János - az akkori időben a megszokottól eltérően - apja mesterségét, a molnár-szert folytatta. Mester-vizsgát tett, céh-mester lett. Első feleségével, Szélig Rozáliával (1823-1859) kötötte házasságából 7 gyermekük született, közülük 4 fiatalon meghalt. Latin szótárba jegyezte be gyermekei születési dátumait.

Cserba János és Szélig Rozália fia, Cserba Ferenc királyi járásbíróvá albiró - később ítéltáblabíró címmel és hatáskörrel felruházott járásbíró - (aki 1847. augusztus 30-án született) 25 éves korában nőül vette (az ugyancsak bajai illetőségű Bozsák József és Pankovics Ida, 1850. április 9-én született lányát) a 22 éves Bozsák Olga Juliannát. Házasságkötésük a bajai bolvárosi római katolikus, Szombat Péter-Pál templomban volt 1872. november 20-án. Baján, a 239. számú házban (ma Szerelemi utca) laktak. Három gyermekük született, Lenke (1878-1943), Desső (1873-1929) és Elemér.

CSERBA ELEMÉR FERENC SÁNDOR végjelzőként kezdte 1876. március 15. a bajai elszertel végjelzésbe járt az 1886/1887-es tanévtől kezdve, és ötvé-

zett 4 osztályt. Középosztályzatú tanuló volt a reál és human tantárgyakból egyaránt. Dolgozatának külső alakjára is előkészítés osztályzatot kapott. A harmadik és negyedik osztályban latinból előtellen bizonyítványi érdemjegyet is szerzett.

Tanulmányait a hódmezővásárhelyi gimnáziumban fejezte be, ahol sikeresen érettségizett 1894-ben, mert apja tevékenységét Hódmezővásárhelyen folytatta, majd Gödöllőre került.

Középszkolai tanulmányait lezáró vizsgája után a gödöllői járásbírói szert díjnyoskodott. Aztán közjegyző mellett írnokként dolgozott, majd ügyvédi irodában lett kezdő - nem véglegesített - alkalmazott. Kitartó szorgalommal, buzgón végzte munkáját, s mellette jogi tanulmányokat folytatott Kolozsváron és Budapesten. Jogai doktorátust szerzett, és ügyvédi vizsgát tett. Ügyvédi oldalként lapot 1903-ban Budapesten. Hasonlatos volt, amikor megnyitotta ügyvédi irodáját Újpesten, amely apjának utolsó állomáshelye volt. Ugyanabban az évben - 1903. május 23-án - megnősült. Feleségül vette - ruyai Zsoltos. János Újpesti alkori közjegyző és neje, Királymészai Ilona lányát - a Csévfőn 1894. december 8-án született Zsoltos Ilonát, akivel házassági kötéséig boldog 33 évet töltött el.

Házasságukból négy fiú született. Jól nevelt gyermekek valamennyien egyetem diplomát szereztek. Orvosegyetemét végzett dr. Cserba Zoltán (1904-1958), jogi doktori oldalként dr. Cserba György (1905-1949), dr. Cserba Mátys (1908-1968) és dr. Cserba László (1910-1976). A négy fűtéstestvértől 10 gyermek származott. A fűtéstestvérek közül - Rákospalotán 1962-ben elhunyt - dr. Cserba Elemérnének a rokonság és tanúk Bigyó németek szűrték, akiknek bajai rokonsága köztben. Négyv. ügyvédi ügyvédségük után, 1907-től Rákospalotán nagyfelmérésben folytatta jól megsz. ügyvédi gyakorlatát. Hosszú évi - 1903-1923-ig - ügyvédként működött.

Az Újpest melletti Rákospalotánál - a földműves lakosság, palóc községnek -

Folyt. a hód. old.

fejldése lassú tempójú volt. A múlt század végén tisztviselők és munkás foglalkozási rétegek csoportjaival bővült a lakosság. Megindult a tevékenység annak érdekében, hogy a település városi alulépülése. A dinamikusabb fejlődést az új betelepülők idézték elő, amiről az 1898. évi április 9-i közlések hangyűlés jegyzőkönyve azt írta - úgy látszik, hogy a helybeli "csizmások" nagyon idegenkednek a "jött-menők"-től, mert az egyik helyi lapban azt olvassuk erre vonatkozóan: "A községnek fejlődését nagyban előmozdítaná, ha ezen újabb polgárok a községnek társadalmilag is azt tapasztalhatnák, hogy nem tekintik a község köteleikében idegeneknek." De nemhogy azolnak toleltek, de még a pótdók kvetése is annak tulajdonították. Pedig, ha nem kerültek végs a községbe az a "jött-menők", akkor még ma is 5 petroleumlámpa pislogna a Sándor utcában, melynek felállítását az 1901. október 31-i közgyűlés szavazott meg nagy vita után - olvasható a "Rákospalota és Rákosvidék" a. monográfiájában.

A betelepült dr. Csorba Elemér 1908-ban belapcsolódott a község társadalmi érdekeivel összefüggő tevékenységbe, tanfolyát adta szervezőkészségének, tehetségének. Ilyen előjelék alapján sikeres érvényesítésének esélyét sejtették számára. Csakhamar tagja lett a községi képviselő-testületnek, valamint egyszor tagja és tisztségviselője is több társadalmi, politikai, kulturális egyesületnek. Híve volt minden közösségi tevékenységnek.

A "Palotaújpest" című lap 1912. március végén adott hírt lapjáról, a "Rákospalotai Hírlap" március 31-i megjelenéséről. Már az is aokat mond számunkra, hogy a főszerkesztő főgimnáziumi igazgató mellett - felolós szerkesztője dr. Csorba Elemér főjegyző lett, aki céljai megvalósításának segítésére állította be publicisztikai tevékenységét. Legnemesebb törekvése azon gondolata volt, hogy tevékeny közreműködésével hozzájáruljon ahhoz, hogy Rákospalota városi rangot kapjon. Ennek érdekében írt gyökörta cikkeit, és lakóhelye községi érdekeit érintő ügyeknek megszabítás néknti megelőző volt. Cselekvési folyamatait ideiglenesen az első világháború kitérés megszabította. Bevonult katonának 1915-ben. Az első homvéd gyalogezred kötelékében teljesített katonai szolgálatait 1917 augusztusáig, ahol egy véletlen szerencsétlenség következtében megsebesült. Ennek előbb felmentették a tolványi katonai bírósélezzést teljesítése elől.

Azán végre elérkezett 1923. június 30. Ezen a nevezetes napon egy rendkívüli közgyűlésen nyilvánosságba hozták azt a 63.075/1923. számú belügyminiszteri-

mi rendeletet, amellyel a nagyközséget rendezett tanácsú városi minősítették. Megválasztották szeptember 1-jén a képviselőket, és néhány nap múlva vilasztás útján - hót pályázó közül - egyhangúlag az idegen születésű dr. Csorbát a város első polgármesterének tisztségével ruházták fel. Elmondott programbeszédében ismerettert konkrét terveit, majd lelkes erőlközettséssel, nagy törvélgyvel vezetete az új várost gyorsan fejlődő ipari és lakóteleppé. A közigazgatási pályán létezett tevéleges tettei, magatartása elismerésűl kitüntették, 1935 novemberében magyar királyi kormányfőtanácsosi címmel, s néhány hónap múlva - 1936. április 22-én - elhunyt.

A "Rákospalota és Rákosvidék" a. 1938-ban megjelent monográfiájában írták róla többek között: "... polgárcsírának egyhangú hízelma és szerető egyéniségtan közszer emelte a polgármesteri székbe. Csorba Elemérben nem is csatlóztak sohasem polgártársai. A köznök igazán lelkes harcosa, a városnak valóban szorgalmas első tisztségviselője volt, aki példát mutatott Rákospalotán mindeneknek, hogyan kell eredménytel és sikerrrel dolgozni. Csorba polgármesternek köszönhető Rákospalota rendezett utcáit, modern, új víghőházát, polgári fő- és léányiskoláit, amelyekben több ó létezik, és megteremtette az Országos Stefánia Szövetség fiókját, ezenkívül különböző közhászoló intézményeket egész sorát. Programjának egyik legfontosabb pontja az volt, hogy Rákospalota csatornázását és vízellátását is a mai kor követelményeinek megfelelően rendezze."

Csorba Elemér nevéhez kapcsolódik egy korszerű, helyzetével előgöccdet városi település léphözése, fokozatos fejlődésének alakulása, gyarapodása. Az iránta érzett tiszteltből 1991-ben ismét utcát neveztek el róla, alórl - a második világháború előtt - volt már utca elnevezve. A Rákospalotai Kasszinóban halála után avatták fel a erekjét. A portré leplezésre alkalmasból Szudrosi János vilasztásról írt mondott beszédet a Kasszinó néhai díszelnökéről. Szónoklatában szolt arról, milyen szomorúság volt polgármesterül. Ebből ideolánk egyedi múltolva a jellemező mondatokat:

"... hazám vagy kultúránk megmozdulását szellemi és érlelési súlyával és hőköző áldozatkészségével mindenkoron támogatja... ellenszolgálatát nem váro jogi tanácsadója volt, a harctérre szoltott, titthonmaradt. "jogi tanácsosa szolt" családtagjainak is ... Számos jogi vonatkozású előadással gazdagította a Kasszinó kultúrtevékenységét ... Ezen szellemi és érlelési tölék vette magával akkor is, midőn, mint nemesen gondolköző lélek, Rákospalota város egész la-

kosságának intőzője lett ... lényéblől id-szagrúzó finomságával a szó igaz értelmében vett első polgára volt ... Rákospalotának egyéniségéhez hasonló városi közigazgatást teremtett, amely övelo együtt a város fejlődésének és a polgárok jólétének állott szolgálatában ... A szükséges anyagok előteremtése és azok elosztásának súlyos gondja a város első polgárának a világra nehezedett. Hogy ezen a téren néhány feladattal tökéletesen megoldotta, igazolja az a körübanámmentes lelki nyugalom és bizalom, amelyben a város más szegységéből rétegei részéről is egész polgármesteri működése alatt része volt ... minden társadalmi egyesületet, így Kasszinóint is a mejszögtről sorolva állította, hogy a város minden áldozatkész polgára által szafusen nyújtott tevékenység öszegző közsépnéz és természetbeni adományok azolnak jussanak, aiktól a község a legnagyobb volt ... Rákospalota minden minden társadalmi egyesületének kiemelkedő tagja volt."

Az egykori Wágner Manó Realgimnázium (ma Dózsa György Gimnázium) 1935/1936-os évfolyamában így emlékszik róla: "Tudtán ember volt. Nem szeretete az önépítést, nem kedvelte a zajos formázásokat. Előctemo a munka volt."

A bajai születésű, rokonlatoktatásolra hazajárt egykori polgármester még megédehte, hogy Rákospalota területéből 1910-ben kivélt Pestújhegy. Budapest ésszeléletemi peremén főszó egykori városát 1950-ben Nagy-Budapesthez csatolták - Pestújhegyt együtt - ma Budapest XV. kerületének városrésze.

Dr. Csorba Elemér a társadalmi középértéte ama tehergöcs törzshajtásai közt tartozott, aki saját családhl - nem proteclionál - kitartó odahisszl és küzdőni akarással került tevékeny tevékenységbe.

Bánáti Tibor

BÚCSÚ

Hetvenhárom éves korában meghalt dr. Gussner István, a Bajai Eötvös József Tanítóképző Főiskola nyugalmenetű főigazgatója. Városunk ismert közéleti személyiségétől folyóiratunk dr. Fátrai Klára főigazgató nevelőjével búcsúzik. Tanítványai, kollégái, munkatársai mély fájdalommal, néma fájhatással tisztelgően emlékezők előtt.

Dr. Gussner István a Bajai állami Tanítóképzőből indult útjára. Már diákként, bajai prepárlnt is a legmagasabb mérezt állította maga elő folyamatosan jeles tanulmányi eredményűvel. Fáradszematlanul sajátította el azokat az ismereteket,

Folyt. a köv. old.

szakmai, emberi értékeket, amelyeket oly eredményesen hasznosított később tartalmas, sokszínű, nagy ívű pályája során.

1944-ben kezdett tanítani. Gyalogszorfal, kerélpárral járta a Tolna megyei pusztaikat, falvakat: Grábóc, Dolina, Lajvér, Bátaszék iskoláit, sugározva a szöveget és jót, felkarolva a kisiskolák megszűlt gyermekeit. Közben kitartóan dolgozott. Tanítói képzése mellett énektanárnak, később német szakos középiskolai tanárnak, majd egyetemi doktori fokozatot szerzett.

Életeleme volt a zene. Szervezett, alakított országos hírvé vált Vasutas Kórust, általános iskolai kórusokat Bátaszékon, szimfonikus zenekart, kamarazenekart Baján. Ének-zene szakfelügyelőként szakértelmének, tapasztalatainak gazdag tárházából Tolna megye általános iskoláinak ének-zenei nevelését egyre magasabb szintre emelte.

Bölcsüsnünk a létezéselölehen álló kollégáitól, aki 1959-ben intézeti, majd főiskolai tanárként tanítani tért vissza Alma Materébe. Magas színvonalú felkészültsége, kötelelességűdara, lezdományozó létszása, problémamegzekonyasága, levezekozes és szorgalmas munkavégzése mindig minta volt számukra. Sok-sok pedagógusjelöltet nevelt emberségre, pályaszerepre, kitartó, pontos, működéses munkára. A tanfőjéleltet képzésében tudta igazán jól hasznosítani, kiteljesíteni a tanfőit, általános iskolai tanárit, szakfelügyelőit munkája során szerzett sokrétű ismereteit, tapasztalatait.

Bölcsüsnünk volt főnökönkötől, a tanszék-vezetőtől, a főigazgatótől, aki tízötöt évén át irányította intézményünk életét. Alktrv, energikus tevékenységét tükrözi, hogy 1976-ban intézetünköt főiskolává fejlesztette. Az újabb gyökörökötökla kialakítása, több új épületegység lérehozása, belső korszerűsítések megvalósítása az ő érdeme. Az intézmény fejlődésének egyik legintenzívebb időszakában létrehozta a tanszéki rendszert, a gyökörökötökla nevelési és minősített főiskolai oktatói kart.

Az intézmény kapcsolattrendszerét folyamatosan erősítette helyi, megyei, országos és nemzetközi viszonylatban is. Számos miniszteriümi és szakmai, társadalmi bizottság, szervezet tagjaként mindig főiskolánk érdekeit képviselte, intézményünköt jó hírnevét őrgyiftette. Szaklans, tudományos, oktatói és vezetői munkáját hat miniszteriümi és állami kitüntetés ismerte el.

Nyugdíjba vonulása után sem szakadt el Alma Materétől, szeretett főiskolájától. Íveleken át - szinte az utolsó pillanatig - óraadóként tevékenykedett az általa létrehozott és fejlesztett német nemzetiségű oktatószaban, s ezt oktatói segédanyagú leddolgozásával, megjelentetésével is segítette. Felkérősdünkre mindig szveszen vállalt államviszaga-záróviszaga ölnöki teendőket, részt vett ünnepegyeülmön, főiskolánk jeles eseményein.

Bölcsüsnünk a város megbecsült polgárától, az igaz embertől, aki példát adott nekünk a családi szeretet és összetartás értékének megőrzéséből. Gyermekai Kozsolyárral Dessz szavaival büszkén vallhaták:

"Tanár az én apám. Ha jár a vidéki városban, gyermekeköt közössétkik ösz fejét, kicsinyek és nagyok, régi tanítványok,

ölmült életükre emlékező, lissen lekcsülök kelajak. Afint az ahajárók, kik másfél nézötk. Heretesek, ügyvédek, írnökök, katonák s ölyök ögy országos köpviselek. Mert nagy az én családöm. Nagy az én családöm. Kelettől nyugatig, nyugattól keletig. Nagy a mi családunk. Mikor vole megyek, fogva őrgy karját, vezetve az öten, a szövm kitádog, s szövk közt énekel öllagyarotot szövm. Az én ödesapám az emberök apja, s én az emberöknek testvére vagyok." Böcsüsnünk az embertől, aki hosszú évekön át méltósággal és örösi akaraterepvel lett úrrá a test, az arnyag korlátain. Végteleken türelemmel, a világ dolgai iránt folyamatosan érdeklődve viselte a resz mért szenvedéseket. Múltán szadott meg neki az a húszaság és boldogság, hogy pedagógusjelöltököt létk önbőljít is szurettó intézményének falai közt tudhatta. Nemrégiben még örtümmel fogadtuk a jó hírt: jobban öri magát. Most mégis el költ közzönünk. Meglézésöjük a volt tanítványok nevében a nekünk szenteit munkás életet, az értékes ötravolt ömberségből, tisztaságból, szalmatárságból. Elhözönlünk a megbecsült, külsökeiket embertől, a kiváló kollégáitól, vezetötől. Nyugodjék békeben. Gyászöljük, s emléket megőrizték."

A BAJAI VÁROSI KÓRHÁZ TÖRTÉNETÉNEK VÁZLATA

I. rész

Az emült esztendőben sok sz esett kórházunk történetéről. Eseményeket és rangos bajai orvosokat emlegétkünk tisztelegve a város 300 éves egyfordulójára. A kösehmúltban párválon érdeklő forráshos jutott szerkesztésögdünk, előkerült ugyazas dr. Cseh Imre összefogaló dolgozata, amely a kórház létesítéséről egészen 1973-ig dokumentálja az intézmény történetét.

Öz a munka 1974-ben jelent meg az Orvostörténeti Közleményekben a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár szerkesztésében a Medicina Kiadóntól. A Separatumot dr. Deutsch Ottó főorvos becsütöta a szerkesztésögd rendelkezésére, ahétk az örvövesi könczéses alkalmával aota a Sverás.

Ömert a geszusért emötkök te közzönetet mondánk.

A BAJAI VÁROSI KÓRHÁZ TÖRTÉNETÉNEK VÁZLATA — CSEH IMRE A LÉTESÍTÉSŐLA XIX. SZ. VÉGÉIG
Az eseményeket nem ölsöször térbeli és időbeli környezetökből kiragadvá tárgyánk, megállapítás témánkra is érvényes. Annak megértéséhez ul., miért éppen a XVIII. sz. végén érret meg az idő egy egészségügy-i szociális intézmény létesítéséhez Baján, szükséges előbb megismerkednünk a város történetének egy szakaszával is. Magyarországn, s így Baja történetében is sorsformáló szerepe volt a másfél százados török hódoltságúnak. Ismeretes, hogy a déli országrészekben a tör-

rökök uralma sokkal közvetlenebb, a magyarság szempontjából elnyomóbb és elnyomórtóbb volt, mint az északra felelő megszállt területeken. A Mátyás korában virágzó városba a törökök már 1526 szeptemberében benyomultak, majd a török közigazgatás megszervezése során a szegedi szandzsákhá tartozó 3 nahije egyikének székhelyévé tették. A földoltság idején a város teljesen török jellegűvé lett, kádi állott a város élén, melynek *Evliá Cselébi* szerint meosette, mohamedán teológiai iskolája, a belső városban 50, a palánkon kívül pedig 300 deszkatetejű háza volt. E házakban csekély kivétellel törökök laktak, amire abból következtethetünk, hogy az akkori időkből fennmaradt defterek szerint Baján 1580-ban mindössze 18, 1590-ben pedig 22 adóköteles ház volt. Adót pedig csak a keresztények fizettek. E néhány keresztény család se volt azonban magyar, hanem a már korábban török megszállás alá került, Magyarországtól délre fekvő területekről felszárgott délszláv.

Vyökösen megváltozott a helyzet a városnak 1687-ben bekövetkezett felszabadulása után, a törökök kitakarodását követően. A város felszava a környező kisebb települések lakosságát, s lélekszámban rohamosan gyarapodott. Főleg az iparosok tömörültek Baján, úgyhogy az 1699-es összeírás Baja városában már 535 gazda mellett 199 iparost tüntet fel. Ebben az időben az iparosok száma tekintetében Baja felülmúlta Szabadkát és Zombort. A város jelentősége abból a tényből is kivüláglik, hogy a felszabadult vármegye közönsége 1699-ben itt tartotta alakuló közgyűlését (s még 1785-ben is itt volt a megyei pénztár és levéltár). Nem tartozik szorosan tárgyunkhoz, de érdekessége miatt mégis papírra kívánok külni a megyeszékhely más városba kerülésének történetét. A megyének közgyűlések tartására alkalmas terme Baján nem volt, esetenként magánosoktól kellett bérelni - nem kis összegért - e orla megfelelő helyiséget. A későbbiekben aztán II. József, országjárása során a helyszínen adta ki az utasítást Zomborban az ottani ferencos rendház bezárására. A zárca ily módon üressé vált helyiségeit a vármegye bérbé vette, s ettől kezdve itt tartották a közgyűléseket, és apródonként itt helyezték el a megyei hivatalokat is, noha az ítelőségek még 1823-ban is Baján működöttek. Így esett el Baján, megfelelő épület hiánya miatt, a megyeszékhellyel járó sokféle elnyomól. Ez

az epizód azonban a város fejlődését nem akasztotta meg. E kitérő után, az időben visszakanyarodva, a város jelentőségét illusztrálándó, emlékeztetünk arra, hogy I. Lipót 1696. december 24-én (Ádám-Eva napján) szabadságlevelet adott ki, melyben Baját szabaddalmazott kamarai mezővárossá nyilvánítva. Ugyanekkor a városnak címerpajzsot is adományozott, mely - a nap emlékére - a tudás fáját ábrázolja az első emberpárral s a kígyóval. A XIX. sz. közepéig törtetlen ütemű fejlődés lemérhető abból is, hogy a bajai r. k. egyházközségnek 1791-ben 5109, 1840-ben pedig már 12 395 tagja volt. A rohamos fejlődést 2 tényező: a város földrajzi felvése és a virágzó kézműipar lendítette előre. Az ősi vízi út szomszédsága s a kelet-nyugati irányú forgalom lebonyolítására alkalmas úthálózat a város kereskedelmi góppontját tette. Kezdetben a Felső-Bácska cserelste itt ki terményelt, majd a Ferenc-osztorának 1802-ben történt megnyitása után az áru-és terményforgalom Dél-Bácskából és a Bánáttól is Bajánnak vette útját. A forgalomról némi képet alkothatunk abból az egyetlen adatból, mely szerint az évi követzetvám a XIX. sz. elején 18 000 forint-ra rúgott.

A dícséző és virágzás azonban nem tartott sokáig. A város túljutott zenitjén. Az éltető kereskedelmet derékba törte a vasúti szállítás előretörése a vízi szállítással szemben, s az a tény, hogy a budapest-zimonyi fővonalat nem Baján, hanem Szabadkán keresztül vezették, jöllehet a város az építési költségekhez 100 000 forint hozzájárulást ajánlott meg arra az esztre, ha a vasutat Baja érintésével vezetik. A kereskedelmet tehát önkínötte a forgalom elterelődése, a virágzó manufaktúrát pedig elorvasztotta a gyáripar konkurrenciája. Városunk történelme víszolt szakaszának ismeretében törvényserűnek kell tartanunk, hogy a felfelé ívelés perlődésában, a XVIII. sz. végén felmerült a szilkségessége egy egészségügyi-szociális intézménynek. A lélekszám növekedésével párhuzamosan emelkedett ugyanis az öregek, munkaképtelenek és betegek száma is.

A kórházlétesztés idejének és körülményeinek felderítésére 1963-ban levéltári kutatásokba kezdetem. Abban az időben is Baja városában keletkezett levéltári anyag a Pécsi Állami Levéltárban volt elhelyezve. Itt át tanulmányoztam a város gazdasági ügyeit rögzítő "Protocolium Assignationum et Sessi-

onum Oeconomiarum Mixtarum" feliratot viselő ama kötetet, mely az 1795-1807-ig terjedő évek anyagát öleli fel, továbbá a "Protocolium politica" e. kötetek 1790., 1791., 1792. és 1793. évfolyamait, a "Protocolium Determinationum Magistratum" 1787-92. évi anyagát magába foglaló köteteket, végül a tárgykör szerint nem csoportosított, 1792-ből és 1793-ból származó ún. "vegyes sorozat" iratait.

Kutatásaim azért irányultak az előző bekezdésben feltüntetett időszeke irataira, mert *Ropaszóvi Jakab*nak 1934-ben megjelent Baja városáról szóló könyve és az ott idézett források a kórház működésének kezdetét 1797-re tessik.

Az átnézett iratokban alapítólevelet, alapításra vonatkozó határozatot vagy ezekhez hasonló értékű dokumentumokat nem találtunk ugyan, de - amint látni fogjuk - a számlák kifizetésének dátumából, a kifizetéseket elrendelő határozatok azszövegéből, kifejezéseiből egészen pontosan meg tudtuk állapítani a kórház építkezés kezdetének és befejezésének időpontját.

Az 1963-ban átnézett iratokban a kórházra vonatkozó legkorábbi utalással egy 1780. január 15-én kelt végrendeletben találkoztam. E végrendeletre az ún. "vegyes sorozat" 1793-as anyagában, egy birtokjogi per mellékleteként bukkantam rá. Az öröktagyó: Steidl György rendelkezik benne vagyonáról, s egyik passzusza a következőképpen hangzik: "*Ispta-épültre pedig 10 forintokat rendelék, az eladandó jószágomból kitélend.*" Ez a lelet bizonyítja, hogy a kórház építésének gondolata 1780 elején már a kibemereket is foglalkoztató hatékony, eleven velóság volt. S hogy ez a gondolat bizonyos lappangással idő után tetet öltött, az kitűnik az 1793. február 4-én tartott közgyűlésnek ama pontjából, melyben *Hartikovits András* "constitucionalis casse perceptor" bejelent, hogy az érsekségtől 557 forintot követ, 265 forintért fűt vásárol: "ad rationem erigendi hospitalis". Ugyanezen év május 10-én tartott közgyűlésen ugyancsak *Hartikovits András* saját majorjának 50 forintot érő részét díjtalanul felajánlja "pro neoreorigi ocepto hospitali". *Bischoff József* közműves számlájának kiengyenlítésével az 1796. október 13-i közgyűlés foglalkozik. A jegyzőkönyv szerint nevezett közművesemester a kórház építésére már 1793. augusztus 2-án felvett 222 forint 30 krajcárt, ugyanezen év december 2-án további 100

forintot, most pedig kéri az öt megillető 207 forint 30 krajcár számlamáradvány kiifizetését, minthogy szerződése 530 forintra szól. (1 forint ugyanis 60 krajcár tett ki.) Megállapítja azonban a közigyűlés, hogy vállalkozó kevesebb tetőcserepelt rakott fel, mint amennyit a szerződés előír, ezért a kiifizendő összeget 39 forint 54 krajcárral csökkentik. Egy rövid kitűrés keretében levonhatjuk azt a tanulságot, hogy már akkor is így járt az, aki a hatalomból kiessetett. Az építkezés kezdetekor ti. éppen ez a *Bischoff Jósef* volt a városbíró (íudex). A krónika ugyan nem szól róla, de alaposnak tűnik az a gyaníték, hogy ezen közhatali funkciója miatt nyerte el éppen ő a megbízást a kórház építésére. Mire azonban a végelszámolásra került a sor, lejárt a mandátuma (ekkor ugyanis már *Rebus Jósef* volt a városbíró), s a szenátor és tanács tag uraimék örömet törtek borsot a volt nagyság orra alá assz, hogy a végössámlla összegét pár forintra csökkentették. Az eset 1796-ban történt ugyan, de az ezt megörökítő bejegyzés tartalma is igazolja, hogy kórházunk építése 1793-ban kezdődött meg. Az 1795. augusztus 10-én tartott közigyűlés pedig azt rendeli el, hogy a kórház fenntartásáról fessenek ki *Bok Jósef* ügyvegemesternek 32 forintot azokért a munkálato-kért, melyeket ő a "neocerotum xenodochium" részére végzett.

Az eddigiek összefoglalásaként megállapíthatjuk, hogy alapítóilevélj és a kórház létesítése elrendelés bármilyen irat birtoklása nélkül is napnál világosabb az a tény, amit a levéltárakban elfekvő városi jegyzőkönyvekben bírki ellenőrizhet, hogy kórházunk építését 1793 elején megkezdték, s az építkezést legkésőbb 1795. augusztus 10-ig be fejezték. E dátumok helytállóságát igazolandó, emlékeztetőül újból felidézem, hogy az 1793. február 4-én tartott ülés jegyzőkönyve "origendum hospitaléri" szól, az 1793. május 10-i ülés jegyzőkönyve "neocerigi coeptum hospitaléri" bessel, míg az 1795. augusztus 10-i gyűlés a "neocerotum xenodochium" részére teljesített munkálato-kért rendeli el az ügyvegemester számlájának kiifizetését. Ez a legutóbbi bejegyzés egyébként a melléknevi ígencnek időalkanjának elemzése nélkül, önmagában is bizonyítja, hogy az építés legkésőbb 1795. augusztus 10-én be volt fejezve. Nyilvánvaló ugyanis, hogy a végössámlla kiegyenlítése akkorigban is a munkálato-k befejezése után történt, s az is nyilvánvaló, hogy az

üvegész akkortájt az építkezés befejezését jelentette, minthogy nem kellett vesszőldni szerelőipari ténykedésekkel (villany-, gáz-, ivóvíz-, szennyvívezetékek stb.).

Az elmondottak alapján megöbntöttek vehetjük a XIX. századi lexikonokban és más kiadványokban, de Raposny 1934-ben kiadott könyvében is macacsal vissza-visszatérő amvány állítást, mely kórházunk alapítását 1797-re teszi. A szerzők nyilván egyenás munkájából merítettek. A legelső auktor tévedése pedig minden bizonnyal abból adódott, hogy a városi közigyűlési jegyzőkönyvekben fellelhető legkorábbi beszámoló, amely a kórház működtetés kiadásait tárja elő, az 1798. november 19-i közigyűlésen hangzott el *Jankovits Szaniszló*nak, a massae nosocomialis curatornak előadásában, s ez a beszámoló csakugyan az 1797. november 1-jétől 1798. október 31-ig terjedő időszakot öleli fel. Való igaz, hogy az 1797-et megelőző két esztendő kórházi működési kiadásairól szabályzeri számadást a jegyzőkönyvekben mi magunk sem találunk, de ez a negatívum már csak azért sem lehet perődöntő, mert ezek a beszámolók nem voltak rendszeresek, vagy nem kerültek be a feljegyzésekbe. Így a jegyzőkönyvek az 1797-es esztendő követő időszak kórházi kiadásainak elszámolását sem tartalmazták folyamatosan, jóllehet a kórházunk ebben az időszakban működését senki sem vonja kétségbe. Az a körülmény tehát, hogy a jegyzőkönyvekben nem található az 1797-et megelőző időszak működési kiadásaira vonatkozó beszámoló, semmilyetesen sem öbntetheti meg a fessoralt bizonyítékokra alapozott azon megállapításunkat, hogy kórházunk építése legkésőbb 1795. augusztus 10-én be volt fejezve.

Kórházunk tehát, ha szerényebb méretekben is, egy esztendővel korábban épült, mint a pesti Rókus kórház. Az adott körülmények közötti kórházlétesítés jelentőségét igazán csak akkor tudjuk értékelni, az egy lakos villára nehezedő terhet felbeönlüni, ha figyelembe vesszük, hogy városunknak abban az időben mindössze 8030 lakosa volt. A városi vezetők mégis áldozatkészen vállalták, hogy részben önerőből, részben adakozásokból hajlékot építenek a szegény betegeknek, s vállalták ezen intézmény fenntartásával és működtetésével járó kiadások elre-mentését is.

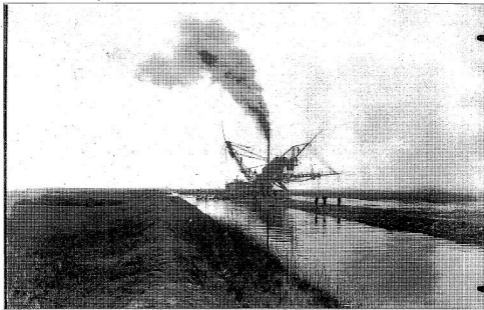
Amint láttuk, a Pécsézt tárolt, Baján keletkezett levéltári anyag áttanulmá-

nyozásából pontosan meg lehetett állapítani a kórház építésének időpontját. Ezen irattal azonban sehol sem találkoztunk *Vermes László*val *Hégyesy Krisztina* nevével, akik pedig *Raposny* és az általa idézett források a kórház alapítóiként emlegetnek. Róla a bajai egyházi anyakönyvből annyit ki tudunk deríteni, hogy valóban Baján élt a XVIII. században, a kórház létesítése előtti években. Az anyakönyvek szerint itt kötött házasságot 1761-ben *badajfai Vermes László*val, s itt halt meg 40 éves korában 1781. február 21-én. A kórház alapítása körül vitt szerepéről azonban ez adatok nem mondanak semmit. Már kétkedni kezdünk abban, hogy egyáltalán szerepe lett volna a kórház létesítésében, annál is inkább, mert a korabeli városi jegyzőkönyvek a kórházról szólv, mindig "nosocomium oppidanumról" beszélnek, s sehol sem használják az alapítvány (fundatio vagy legatum) kifejezést.

Az alapításra vonatkozó kutatások e stádiumban átmentilek megrekedtek. Évekkel később felhívták figyelmemet, hogy talán a megye kórházalapítási körkékelyén: Zombornan keletkezett iratanyag felvilágosítást nyújthat. Puhatólósáznunkra megtudtuk, hogy a *Vajdaságnak*, s benne a volt *Bács-Bodrog vármegyének* levéltári anyagát jelenleg a szeremégi *Karlóca* levéltárban (Istoriái Archiv Sap Vojvodine, Sremski Karlovi) őrzik. A jugszláviai illetékes hivatalos szervektől aztán engedélyt kaptunk, hogy a Zombornan keletkezett levéltári anyagot *Karlóca*n átnézzük, sőt az általunk kiválogatott iratok fotokópiáit is elkészítette és rendelkezésünkre bocsátotta a levéltár személyzete. Erre 1970-ben került sor.

A dolog természetéből adódóan a Zomborból származó iratanyagban csak olyan bajai vonatkozású ügyekkel találkozhattunk, melyeknek irati valamik miatt felkerültek a megyéhez. Ezek közül nem annyira tárgyunkkal való szoros összefüggése miatt, hanem azért, hogy az időrendi sorrendet be-tartsuk, egy 1790-ből származó megyei iratot említet elölként, mely a kórház építése előtti évek felkóvbeteg-ellátásának intézményes módjára világít rá. Kitűnik ebből, hogy Baján a szegény sorsú betegek nyíron magán-házaknál, télen pedig a franciskánus rendházban voltak elhelyezve, s eltar-tásukért a város fizetett.

A karlócai levéltárban talált, XVIII. század végéről származó, a bajai kór-

házzal foglalkozó iratok nagy részét olyan panaszok teszik ki, melyeket a város vezetősége és a kórházi tőke kezelői terjesztettek fel. Megtudhattuk ezekből, hogy a kórház létesítésére és fenntartására adományt felajánlók tekintélyes része nem tett eleget vállalt kötelezettségének, s nem fizette be a felajánlott összeget. De voltak olyan adósok is, akikhez a már befolyt tőlét 5-6%-os kamatra kihelyezték, és ezek is késedelmeskedtek a visszafizetéssel. Mindez sokkenőket idézett elő a kórház üzemben tartásában. Az előzőkben összegszerűen is kimutattuk, hogy a kórház felépítése viszonylag nem nagy összeget emésztett fel, annál inkább hiányzott a pénz a kórház üzemben tartásához. Az akkori idők közgondolkodásának, s minden bizonnyal a törvényes előírásoknak megfelelően is, az üzemeltetéshez nem használhatták fel az e célra rendelkezésre álló tőkét, csak annak kamatait. Ez a kórházi alaptőke a XIX. század második felére - korabeli források szerint - 50 000 forintra gyarapodott, a kórház működésének kezdetén azonban ennél jóval kevesebb lehetett. Ebből következik, hogy a kezdeti időszakban a kórházi tőke kamata a kórház üzemeltetéséhez egymagában

nem volt elegendő. A hiány részben pótlására a kiszabott pénzbüntetésekkel befolyó összegeket továbbra is a kórház pénztárába utalták át. (Mégülözleg a pénzbüntetések a kórház építésére fordították.) Amint látni fogjuk, később a városi közgyűlés elrendelte azt is, hogy a város kasszájából kifizetett számlák minden forintjából vonjanak le 1 krajcárt a kórház javára. Voltak aztán olyan bevételi források is, melyeket különösebb finnyáskodás nélkül is izléstelennek tarthatunk. Gondolok itt arra a rendelkezésre (amely egyébként még a XX. század elején is érvényben volt), aminek értelmében a bordélyház tulajdonosai engedélyük évenkénti megújítása alkalmával 15 forintot tartoztak a kórházi alap javára befizetni. Elvileg a fizetőköteles betegek fizettek ugyan ápolási díjat, de ilyen beteg kevés lévén, az ezen a címen befolyó összeg nem volt számottevő. Előrehaladást jelentett, mikor a későbbiek során sikerült kiesszközölni a Helytartótanácsotól egy olyan rendelkezést, amely szerint a közegek tartoztak megfizetni az ápolási díjat a saját területükhöz tartozó szegény betegek után.

felvétel május 1. számunkban

BAJAI HONPOLGÁR

1887. évi 1. számú törvény

1887. évi 1. számú törvény

Városterületi és Környezetvédő Lap
Majestatis minden hónap
első napján

Felolvasó szerkesztő:
GAYLAVÁRI JÓZSEF

A szerkesztőtisztviselő elnöke:
Bánai Tibor

A szerkesztőtisztviselő tagjai:
Bálint László, Dr. Dimik József, Jitse Aurélius,
Kálcsa Béla, Dr. Lala Ferenc, Sárosi József,
Dr. Solyom Elek, Schmidt Antal,
Dr. Vajta István

Kiadja a Bajai Honpolgár Alapítvány
Postacím: 6500 Baja, Országos Imre u. 14.
Az alapítvány számlavezető bankja:
OTP Kereskedelmi Bank Rt. Bajai Filéja
117.320.33
Bajai Honpolgár Alapítvány 200/0119

Nyomdai munkák:
KALAPRESS Kft.
Baja, Petőfi S. u. 4. Tel.: 79/322-241

LAPALAPÍTÓ: FJVÁROSI ÁMB

RÉZIRATOT, FÉNYKÉPET NEM ÖRZUNK
MÉG ÉS NEM KÜLDÜNK VISSZA.